

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MÜSİKİSİ ANASANATDALI
TÜRK MÜSİKİSİ PROGRAMI**

**HATAY VE GAZİANTEP YÖRELERİNDE OYNANAN
KIRIKHAN OYUNUNUN MÜZİK, RİTİM, DANS
BAKIMINDAN ANALİZİ VE YÖRESEL UYGULANIŞININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Nurcan DALKAYA**

**Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Pınar SOMAKÇI**

İstanbul – 2010

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

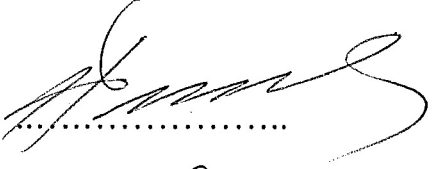
Türk Musikisi Anasanat Dalı Türk Musikisi Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Nurcan DALKAYA** tarafından hazırlanan “**Hatay ve Gaziantep Yörelerinde Oynanan Kırıkhan Oyununun Müzik, Ritm, Dans Bakımından Analizi ve Yöresel Uygulanışının Karşılaştırılması**” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 29.09.2010

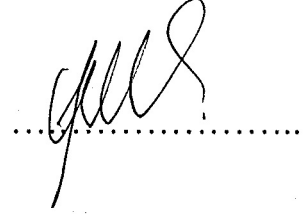
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Yrd.Doç.Dr.Pınar SOMAKÇI
Danışman-HAL.Üniv.Türk Musikisi ASD Öğr.Üyesi

.....

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Serpil MÜRTEZAOĞLU
İTÜ Öğr.Üyesi

.....

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Çetin KÖRÜKÇÜ
HAL.Üniv.Türk Musikisi ASD Öğr.Üyesi

.....

Jüri Üyesi : Prof.Saim AKÇİL
HAL.Üniv.Türk Musikisi ASD Öğr.Üyesi (Yedek)

.....

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Metin BALAY
Yeditepe Üniv.Öğr.Üyesi (Yedek)

.....

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği bölümü için Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Türk Folklorunda önemli bir yere sahip olan ve Türk Halk oyunlarının, halay türü içerisinde yer alan Gaziantep ile Hatay yörelerinde oynanan " KIRIKHAN" oyununun araştırılması ve bu oyunun sosyal, kültürel ve bilimsel bakımdan yeteri kadar incelenmemesi nedeni ile bu konu seçilmiştir.

Bu araştırmada, danışmanlığımı üstlenen ve çalışmam süresince benden desteğini esirgemeyen Pınar SOMAKÇI' ya, Hatay ilinde derlemiş olduğum Kırıkhan oyununun müziğini ve Gaziantep ilinde kayda almış olduğum türküleri notaya alarak beni onurlandıran sevgili hocam Sayın Yücel PAŞMAKÇI' ya, bilgileriyle araştırmamı destekleyen Sayın Fikret DEĞERLİ' ye, Hatay yöresindeki alan araştırmasında kaynak kişileri bulmamda bana sonsuz yardımlar sağlayan mahalli oyuncu Mehmet DANIŞMAN' a, Hatay yöresinde gerek oyun icrası, gerekse 1970 yılı öncesi Kırıkhan oyununu derlememde kaynak olan Mehmet KONUŞKAN' a, oyunu derleme esnasında sazları ile eşlik eden Cuma AĞIRDAL' a (Davul) ve Mehmet DAVULCU' ya (Zurna), bilgileri ile çalışmama ışık tutan ve bu araştırmanın tamamlanmasını sağlayan Gaziantep yöresi Halk oyunları uzmanı değerli hocam Sayın Mehmet Yaşar ÇANLIOĞLU' a, Gaziantep' te oyuna müzikleri ile eşlik eden Mehmet AĞIRDAL' a (Davul), Ali GEZER' e ve Hasan KAPLI' ya (Zurna), Aşey Şirvanisi Ağıtını seslendiren Murat ŞAHİN' e ve Gaziantep yöresinde ekibi ile Kırıkhan oyununu oynayan Sait KOCA' ya, Türk Halk oyunlarına olan sevgimi aşıl原因 ve öğreten, tez çalışmamda bilgilerini aktaran, Gaziantep Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları bölümü mezunu, değerli ablam ve hocam FATMA (DALKAYA) SATAR' a sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

İSTANBUL, 2010

Nurcan DALKAYA

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR LİSTESİ	II
TABLolar LİSTESİ	III
ŞEKİLLER LİSTESİ	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
1. GİRİŞ	1
2. DANS	2
2.1. Türklerde Dans	2
2.1.1. Dinsel Danslar	3
2.1.2. Halk Oyunları (Dansları)	4
2.1.3. Halaylar	7
3. HATAY (ANTAKYA) İLİ	8
3.1. Hatay (Antakya) İli	8
3.1.1. Kırıkhan İlçesi	8
3.2. Hatay Yöresi Halk Oyunları	9
3.3. Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu	11
3.3.1. 1970 Yılı Öncesinde, Kırıkhan İlçesinde Oynanan Kırıkhan (Halayı) Oyunu	11
3.3.1.1. Kırıkhan Halayı Müziği	13
3.3.1.2. Kırıkhan Halayı Ritmi	14
3.3.2. 1970 Yılı Sonrasında, Hatay Yöresinde Oynanan Kırıkhan Oyunu	15
3.3.2.1. Kırıkhan Oyunu Müziği	17
3.3.2.2. Kırıkhan Oyunu Ritmi	18
4. GAZİANTEP İLİ	19
4.1. Gaziantep İli	19
4.2. Gaziantep Yöresi Halk Oyunları	20
4.2.1. Gaziantep Yöresinde Oynanılan Halay Türleri	21
4.2.1.1. Kabalar	21
4.2.1.2. Düzler	22
4.2.1.3. Şirvaniler	22

4.2.1.4. Galatalar	22
4.2.1.5. Sallamalar	23
4.2.1.6. Hareketli ve Türkülü Oyunlar	23
4.3. Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu	25
4.3.1. Düz Şirvani Oyunu Ritmi	29
4.3.2. Aşey Şirvanisi Oyunu Müziği	30
4.3.3. Aşey Şirvanisi Oyunu Ritmi	31
4.3.4. Kırıkhan Oyunu Müziği	32
4.3.5. Kırıkhan Oyunu Ritmi	33
5. HATAY ve GAZİANTEP KIRIKHAN OYUNU ADIM CÜMLELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	34
6. SONUÇ	38
7. KAYNAKLAR	39
8. EKLER	41
9. ÖZGEÇMİŞ	67

KISALTMALAR

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
km.	: Kilometre
m	: Metre
Ç.	: Çember

TABLO LİSTESİ

Sayfa no

Tablo 1.1 : Hatay ve Gaziantep Kırıkhan Oyunu Adım Cümlelerinin Karşılaştırılması	35
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1 : Kırıkhan Oyunu (Halayı) Müzik Notası	13
Şekil 3.2 : Kırıkhan Oyunu (Halayı) Ritim Notası	14
Şekil 3.3 : Kırıkhan Oyunu Müzik Notası	17
Şekil 3.4 : Kırıkhan Oyunu Ritim Notası	18
Şekil 4.1 : Düz Şirvani Oyunu Ritim Notası	29
Şekil 4.2 : Aşey Şirvanisi Oyunu Müzik Notası	30
Şekil 4.3 : Aşey Şirvanisi Oyunu Ritim Notası	31
Şekil 4.4 : Kırıkhan Oyunu Müzik Notası	32
Şekil 4.5 : Kırıkhan Oyunu Ritim Notası	33
Şekil B1 : Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu (Halayı), Yelleme Bölümü	42
Şekil B2 : Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu (Halayı), El Vurma Bölümü	43
Şekil B3 : Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu (Halayı), Orta Oyunu Bölümü	44
Şekil B4 : Gaziantep Yöresi Düz Şirvani Oyunu, Birinci Adım Cümlesi	45
Şekil B5 : Gaziantep Yöresi Düz Şirvani Oyunu, İkinci Adım Cümlesi	46
Şekil B6 : Gaziantep Yöresi, Aşey Şirvanisi Oyunu	47
Şekil B7 : Hatay Yöresi, El Vurma Bölümü	48
Şekil B8 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Birinci Adım Cümlesi	49
Şekil B9 : Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu Yürüyüş Bölümü.....	50
Şekil B10 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu İkinci Adım Cümlesi	51
Şekil B11 : Hatay Yöresi Topuk Vurma Bölümü	52
Şekil B12 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Üçüncü Adım Cümlesi	53
Şekil B13 : Hatay Yöresi Diz Çekme Bölümü	54
Şekil B14 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Dördüncü Adım Cümlesi	55
Şekil B15 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Beşinci Adım Cümlesi	56
Şekil B16 : Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu Bağlantı Bölümü	57
Şekil B17 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Bağlantı Bölümü	58
Şekil B18 : Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu Sekme Bölümü	59
Şekil B19 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Altıncı Adım Cümlesi	60
Şekil B20 : Hatay ve Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu İkinci Adım Cümlesi	61

Şekil B21 : 1970 Yılı Öncesinde Kırıkhan İlçesinde Oynanan Kırıkhan Halayı, DVD	62
Şekil B22 : 1970 Yılı Sonrasında Hatay Yöresinde Oynanan Kırıkhan Oyunu , DVD	63
Şekil B23 : Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu, DVD	64
Şekil B24 : Gaziantep Yöresi Düz Şirvani ve Aşey Şirvanisi, DVD	65
Şekil B25 : Hatay ve Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Adım Cümlelerini Karşılaştırılması, DVD	66

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Nurcan DALKAYA
Ana Sanat Dalı : Türk Müziği
Programı : Yüksek Lisans
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Pınar SOMAKÇI
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Eylül 2010

HATAY VE GAZİANTEP YÖRELERİNDE OYNANAN "KIRIKHAN" OYUNUNUN MÜZİK, RİTİM, DANS BAKIMINDAN ANALİZİ VE YÖRESEL UYGULANIŞININ KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Bu çalışma, halay türünün icra edildiği Hatay ve Gaziantep yörelerinde oynanan "Kırıkhan" oyununun ritim, müzik ve dans bakımından karşılaştırılarak, tarihsel süreç içinde sosyal, kültürel vb. etkileri sonucu değişiminin incelenmesi amacı ile yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmada, literatür tarama, gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır.

Tezin çalışma aşamasında, Hatay ve Gaziantep illerine gidilmiştir. Yörede yaşayan kaynak kişilerle (mahalli uzman oyuncularla ve yöresel ezgileri doğru icra ettiği bilinen mahalli müzisyenlerle) görüşülerek alan araştırması yapılmıştır. Bu görüşmeler sonrasında elde edilen bilgiler hem yazılı olarak kaydedilmiş, hem de görüntü kaydı alınarak tez çalışmasında sunulmuştur. Ayrıca, Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları bölümü akademisyenlerinin (Fikret DEĞERLİ, Fatma SATAR) görüşleri alınmış ve bu bilgilerin ışığı altında değişimleri tespit edilmiştir.

Araştırma sürecinde, oyunun doğuş yeri olan Hatay ili Kırıkhan ilçesine gidilmiş ve tarihsel gelişimi tetkik edilmiştir. Hatay yöresinde yapılan alan araştırmasında yeni verilere rastlanmıştır. Kaynak kişi ve kaynak eserlerden edinilen bilgiler doğrultusunda Kırıkhan oyununun ‘1970 yılında mahalli uzman Reşit DİP tarafından ilk defa derlendiği ortaya çıkmıştır (KALAYCIOĞLU, 1998: 85). Araştırma için saha çalışması yapıldığında bu oyunun haricinde ‘1970 yılından önce yörede Kırıkhan ilçesine ait olan ve halen geleneksel biçimde daha farklı icra edilen, ancak kayda alınmamış Kırıkhan (Kırkhan Halayı) oyununa da rastlanmıştır. Bu oyun kaynak kişilerin icrası ile DVD kaydı olarak belgelenmiş ve fotoğraf çekimleri ekte tez çalışması ile birlikte sunulmuş, oyunun müziği ve ritmi notaya alınmıştır.

Gaziantep yöresinde yapılan alan araştırmasında ise, 1960’ lı yıllarda mahalli uzman Mehmet Yaşar ÇANLIOĞLU’ nun çalışmaları sonucunda ilk defa Gaziantep yöresi oyunu olarak sahnelenen ve bu yörenin oyunu olarak günümüze kadar ulaşan oyunun bu tarihten önce Gaziantep’ te oynanılmadığı ve kayıtlarının bulunmadığı ortaya çıkmıştır. ÇANLIOĞLU, 60’ lı yıllarda ‘‘Hatay-Kırıkhan oyununu alarak derlediği ve Halk oyunlarına kazandırdığını’’ ifade etmiştir. Bu sebeple, 1970 yılından önce icra edilen oyunun aslının

Kırıkhan ilçesine ait geleneksel oyunu olduğu bu şekilde belgelenmiştir. Hatay yöresinde 1970 yılından sonra oynanan oyunun Gaziantep yöresinde derlenen oyundan alındığı, müzik, ritim ve oyun yönünden bazı farklı yönlerinin olduğu çalışma sonucunda görülmüştür, 1970 yılından önce oynanan oyunun, 1970 yılından sonra oynanan Kırıkhan oyunundan tamamen farklı icra edildiği tespit edilmiş ve bu çalışmanın DVD ekinde mahalli uzman Mehmet KONUŞKAN' ın icrası sunulmuştur.

Çalışmada, 1970 yılından itibaren Hatay ve Gaziantep' te düzenlemeli olarak oynanan Kırıkhan oyununun müziği ve ritmi notaya alınmış, oyunun bölümleri açıklanmıştır. Farklı figür ve oyunların bu oyun üzerine eklenmesi bakımından inceleme ve karşılaştırma yapılarak ortak noktaları ortaya çıkarılmış, oyunlar üzerindeki sosyal, kültürel, coğrafik ve tarihsel etkileşim ve değişim anlatılmaya çalışılmıştır. Yörelerdeki kaynak kişilerin icraları kayda alınmış ve oyunların oynanılış biçimi dikkate alınarak farklılıkları tarafımdan karşılaştırılarak DVD kaydıyla, yine ekte verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Gaziantep, yöre, kaynak kişi, Kırıkhan oyunu, Halk oyunları.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Nurcan DALKAYA
Main Art Branch : Turkish Music
Thesis Supervisor : As.Prof.Dr. Pınar SOMAKÇI
Date and Type of Thesis : Waster Thesis -SEPTEMBER 2010

THE ANALYSIS OF THE FOLK DANCE “KIRIKHAN” IN TERMS OF MUSIC, RHYTHM AND DANCE WHICH IS PERFORMED IN THE VICINITY OF HATAY AND GAZİANTEP AND COMPARISON OF ITS LOCAL PRACTICE IN THESE AREAS

ABSTRACT

This study has been made with the aim of comparing a folk dance type “Kırıkhan” which is performed in Hatay and Gaziantep in terms of its music, rhythm and dance and the change as a result of its analysis of social, cultural etc. effect in the historical process.

In this study the techniques of literature research, observation and interview have been used.

In the process of studying this thesis Hatay and Gaziantep cities were visited. A field study has been made by interviewing the local musicians who are professional and practicing this dance with their best then the information gathered was recorded in documental and by video which is included in the thesis study. Furthermore, the views of the academicians of Turkish Folk Dances Department of Traditional Turkish Music Conservatory (Fikret DEĞERLİ, Fatma SATAR) has been taken and the deficiencies has been ascertained by the information they presented.

In the process of researching, Kırıkhan, the town of Hatay where this folk dance was born, was visited and its historical development was researched. In this research in Hatay, new facts were found. As a result of the information gathered from the source people and source works it was concluded that this folk dance was first compiled by a local expert Reşit DİP in 1970 (KALAYCIOĞLU, 1998: 85). While making the research on the field, except this dance other types of Kırıkhan which were not recorded before 1970 were found and they are still traditionally being performed. These dances were also recorded on DVDs by the guidance of the resource people, their photographs were taken and they are also presented in this study. The rhythm and the music of the dance was noted.

In the researches in Gaziantep, in 1960s as a result of the studies of the local expert Mehmet Yaşar ÇANLIOĞLU it was seen that the folk dance Kırıkhan which is known as a dance of this region had not been performed before these years in Gaziantep. He acclaimed that he contributed this dance to folk dances as Hatay- Kırıkhan’s traditional dance in 1960s and for that reason it was supported and recorded by documents that the origin of this dance which is performed before these years were belong to Kırıkhan. It was concluded that the dance which is performed in Hatay after 1970s is taken from the composition in Gaziantep and it is slightly

different in terms of music, rhythm and dance. The dance which is performed before 1970s and after these years are also totally different from each other. Mehmet KONUŞKAN'S performance is presented in the DVD attached.

In this study, the music and the rhythm of the Kırıkhan folk dance which is still performed in Hatay and Gaziantep since 1970s is noted and the sections were explained. The dances' differences and the common features are revealed also by analyzing and comparing the attached figures and features. The social, cultural, geographic and historical effect on the dance has been explained. The performances of the resource people of these two regions were recorded and their comparison has been made by myself and they are presented in DVDs attached.

Key Words: Hatay, Gaziantep, region, resource person, the folk dance "Kırıkhan", Folk Dances.

1. GİRİŞ

Halk biliminin önemli dallarından biri olan Halk oyunları, Türk insanının yaşama düzenini, düşünüş ve inanış sistemini, sanat zevkini, alışkanlıklarını ve geleneklerini ince bir duyarlılıkla birleştirmiştir.

Halk oyunları, adımları, melodileri ve ritimleri, yörenin yaşam biçiminden etkilenecek ortaya çıkar. Yörede yaşayan insanların farklı özellikleri dolayısıyla biçimlenir. Türk Halk oyunları ve müzikleri diğer kültürel değerlerde olduğu gibi zaman içerisinde yöreden yöreye benzerlikler ve farklılıklar kazanarak, o toplumda yaşayan insanların ve göçlerin katkısı ile değişerek farklı yorumlanabilir.

Gaziantep ve Hatay yöresi oyunları diğer kültürel özelliklerinin yanında, Halk oyunları ve ezgileri açısından oldukça zengindir. Bu yörelerin birbirine sınır olması, coğrafik ve tarihsel olarak ortak özelliklerinin bulunması, gelenek ve göreneklerinin birbiri ile örtüşmesine rağmen, aynı oyunlar her iki yörede, yöre insanları tarafından farklı biçimlerde icra edilebilmektedir.

Gaziantep ve Hatay yörelerinde oynanan Kırıkhan oyununun, her iki yörede farklı biçimde sunulması bu konunun araştırılmasına neden olmuştur. Hatay yöresinde oynanan Kırıkhan oyunu ile ilgili bilimsel bir çalışma yapılmamış olması ve Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu ile bir ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla bu konu seçilmiştir.

Bu çalışma, içerik olarak 6 bölümden oluşmuştur.

Birinci bölümü teşkil eden giriş bölümünde, konu ile ilgili yapılan genel bir tanıtımın ardından ikinci bölümde dansın genel bir tanımı ve Türklerde dansın gelişimi ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra, Halk biliminin önemli bir dalı olan Türk Halk oyunlarının, geçmişten günümüze geçirdiği süreçler ve özellikleri anlatılmıştır. Kırıkhan oyunu halay türünde bir oyun olduğu için, halay konusuna yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise; Hatay ili kısaca tanıtılmıştır. Alan araştırması sonucunda tespit edilen Kırıkhan oyununun aslının Kırıkhan ilçesi olması sebebiyle, bu ilçe hakkında genel bir bilgi sunulmuştur. Daha sonra, Hatay yöresi Halk oyunları anlatılmıştır. Hatay yöresinde tespit edilen veriler doğrultusunda Kırıkhan oyununun 1970 yılı öncesinde yöre insanları tarafından oynanış şekli ile 1970 yılından sonraki değişimi anlatılmıştır. Oyunların müziği ve ritmi notaya alınarak, alandaki kaynak kişilerin görüşleri ile oyun icraları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölümde; Gaziantep ili ve Gaziantep yöresi Halk oyunları konularına yer verilmiştir. Gaziantep yöresinde, Kırıkhan oyununun kayda alınmasını sağlayan ve tanıtan M. Yaşar ÇANLIOĞLU' nun görüşleri ve icrası açıklanmış, oyunun müziği ve ritmi notaya alınmıştır.

Beşinci bölümde; gözlem ve görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler ve kaynak kişilerin oyun hakkındaki görüşleri sonucunda, 1970 yılı sonrasında Hatay yöresinde oynanan Kırıkhan oyunu ile Gaziantep yöresi Kırıkhan oyununun bölümleri açıklanmıştır. Farklı figür ve oyunların bu oyun üzerine eklenmesi bakımından inceleme ve karşılaştırma yapılarak ortak noktaları ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, her iki yörede oynanan Kırıkhan oyununun karşılaştırması değerlendirilerek bir sonuca varılmıştır.

2. DANS

Dans; duyguları, düşünceleri, özlemleri, istek ve yaşantıları, ritim yasalarına uygun olarak çok çeşitli vücut hareketleriyle ve jestlerle anlatan insansal ve toplumsal bir etkinliktir.

İnsanoğlunun sanatsal olarak ilk yaşamsal anlatım biçimlerinden birisidir. Konuşma, mimik, müzik ve dansa gerçekliğin derinliğine inip, gerçekliği kavramanın yollarından birisidir. Dans gerçekliği ayrımlaşmış bir biçimde yansıttığı gibi, gerçeklik üstünde etkide bulunarak biçimlendirmeye yardımcı olur. İnsanın duygularına ve yaratılışına ilişkin anlatım biçimlerini dans aracılığı ile dile getirmesi, hem içgüdüsel, hem de evrensel bir olgudur. Çeşitli toplumsal oluşumlarda dans, üretim ilişkilerine, felsefi ve estetiksel anlayışlara bağlı olarak gelişme göstermiştir. (DALKAYA, 1996: 4)

Dans; yalnız insanlara mahsus olmayan, hayvanlar arasında ve hatta tabiatda da görülen evrensel bir olaydır. En kısa tanımı ile ritmik hareket demektir. Olaya bu şekli ile bakılınca bütün gök cisimleri ile birlikte kâinatta herşey dans etmektedir. (EROĞLU, 1995: 22)

Dans tek kişi tarafından ya da grup halinde icra edilebilir. Bir gösteri ögesi olduğu kadar genel nitelik kazanmış duyguları da sergiler.

2.1. Türklerde Dans

Türkler, Orta Asya'dan gelip Anadolu platosuna yerleştiler. Türkler Anadolu' nun birçok yerine hâkim olmadan, İstanbul' u fethetmeden, Avrupa, Asya, Afrika' da bir imparatorluk kurmak için uzanmadan önce, Anadolu platosunda yüzyıllarca yaşadılar. Dinleri Şamanizm, Budizm ve Mahiaizm idi. Daha sonra tek Tanrılı din olan İslamiyet' i kabul ettiler. (YILDIZ, 1990: 8)

Tarihte ilk Türk uygarlıklarından, Şamanların, Oğuzların ve Hunların günümüze kadar ulaşan belgelerinde, geleneklerine bağlı yapılan törenlerinin en önemli bölümünü Halk danslarının oluşturduğunu anlamaktayız. Doğu Türkistan' da Şamanın elinde kılıcı ile dansı yönettiği bilinmektedir. Türk edebiyatının zenginliği bize Anadolu' daki danslarla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Örneğin, tanınmış gezginci İbn Battuta, bize Ahilik' in canlı bir tanımını bırakmıştır. Anadolu' ya 1333 yılında yapmış olduğu ziyaretinde, Alanya ve Denizli' de yaşamış olduğu üç olayı şöyle anlatır. "Şayet bir yolcu, bir gün bu kasabaya gelirse ev sahipleri onu evlerinde misafir ederler. Gelen misafirleri eğlendirmek için hazırlıklar yapılır, ona hizmet edilir. Misafir gidinceye kadar ev sahipleriyle kalır. Eğer yolcular yoksa kendileri yiyeceklerden pay almak için bir araya gelirler. Bir yandan yerken, bir yandan da şarkı söyleyip dans ederler. Daha sonra Kuran' ın bazı sureleri okunur ve tekrar şarkı söyleyip dans ederler." (SAY, 1985: 424- 426)

Anadolu uzun süre üzerinden çeşitli büyük kültürlerin geçtiği bir köprü olmuş ve Anadolu, Türklüğü zengin ve yaygın olan bu kültürü asırlar boyu yaşatarak günümüze kadar taşımışlardır. Anadolu' da birçok değişik toplumun ve kültürün yaşamasından dolayı, farklı ve zengin oyunlar ortaya çıkmış ve oyunlarda bölgesel farklılıklar meydana gelmiştir. Güney' de ve Doğu' da Halayların ve Barların, Ege' de Zeybeklerin, Karadeniz' de Horonların, Trakya' da Horaların ve Karşılamaların, Akdeniz ve İç Anadolu' da Kaşık oyunlarının oynanması bu nedenden dolayıdır.

Anadolu Türklerindeki dans çeşitlerini iki ayrı bölümde incelemek mümkündür.

2.1.1. Dinsel Danslar

Dinsel danslar, doğadaki canlıları taklit etmek, hastalıkları iyileştirmek ve yiyecek bulmak, kötü ruhları kovmak için tanımlayamadığı, korktuğu ve insanın kendisinden daha güçlü olduğuna inandığı kutsal varlıklara yalvarma mahiyetindeki, beden ritüelini⁽¹⁾ sembolize ettiği danslardır.

Dansların ilk ortaya çıkış yerleri dini ayin ve törenlerdir. Dini ayin ve törenler (Şaman-oyun, Kam Törenleri, Yuğ Töreni ve Mevsimlik Bayramlar, Ergenekon-Nevruz, Koyun Yüzü, Saya Gezmesi, Kış Yarısı, Hıdrellez v.b.)'dir. (EROĞLU, 1995: 24)

Genel olarak bütün dinler dansa karşı çıkmıştır. Her çağda ve hemen her ülkede, din adamları dansı daima horlamışlar, Halkın bu yöndeki ilgisini kösteklemeye çalışmışlardır. Ancak dansın bireysel ve evrensel bir gereksinim olması, din adamları çevrelerinin yöntemlerini zamanla değiştirmiştir. İslam dini, bu dansları eğlence niteliğinde olmadığı için yasaklamamıştır. İmam GAZALİ, Şekabeddin SÜHREVERDİ, Ebu Talip MEKKİ gibi İslam düşünürleri, dinsel dansların lehinde görüş bildirmişlerdir. Şeyhülislam EBUSUUD' un da bu konuda olumlu fetvalar verdiği bilinmektedir. Sümbül SİNAN, Aziz Mahmut HÜDAİ ve Ankaralı İsmail gibi ünlü Türk Tasavvufçuları ise, dinsel dansların özelliklerini ve manevi yararlarını açıklayan eserler yazmışlardır. Türklerde görülen dinsel danslar şunlardır: (SAY, 1985: 425)

1- Semâ : Semâ, işitmek mânâsındadır. Terim olarak, mûsikî nağmelerin dinlerken vecde⁽²⁾ gelip hareket etmek, kendinden geçip dönmektir. Sembolik olarak, kâinatın oluşumunu, insanın âlemde dirilişini, Yüce Yaratıcı'ya olan aşk ile harekete geçişini ve kulluğunu idrak edip "İnsan- ı Kâmil"⁽³⁾ e doğru yönelişini ifâde eder. (Semâ Nedir?- Karacaoğlan ve Mevlana., 2010)

2- Semah : Alevi toplumunun dinsel ibadet toplantıları için, müzik aletleri ile çalıp söyleyerek raks etmelerine ve dönmelerine denir. (Semah Nedir?, 2010)

(1)Ritüel: Dinsel bir tören için benimsenmiş, kutsallaştırılmış davranış ve alışkanlıklar. (Nedir- Ritüel., 2010)

(2)Vecd: Coşku, coşkunluk, coşkuyla kendinden geçme hali. (Vecd Nedir?, 2010)

(3)İnsan- ı Kâmil: Her dine farklı adlarla nitelendirilen yüce insan olma durumu. (İnsan_ ı Kâmil- İtü Sözlük, 2010)

2.1.2. Halk Oyunları (Dansları)

Seçilen tez konusu ile ilgili olması nedeniyle, bu bölümde Halk oyunları hakkında genel bilgi verilmesi uygun görülmüştür.

Anadolu' da yaşayan Türk uygarlıklarında, Asya' dan getirdikleri geniş kültür birikimleri ile eski Anadolu uygarlıklarının kültür ürünlerinin özümsemesini görmekteyiz. Bunun bir sonucu olarak uygarlıkların beşiği Anadolu' da atalarımız, yaratıcı gücü, sanat anlayışını, beğeni ve becerilerinin de yardımıyla değeri ölçülemez olan Halk oyunlarımızı oluşturmuşlardır. (DALKAYA, 1996: 8)

Görebildiğimiz kaynaklara göre, Türk Halk oyunlarının orijini ve meydana gelişi konusundaki ilk çalışmalar, Mahmut Rağıp GAZİMİHAL, Metin AND ve Bahaeddin ÖGEL tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalarda Türk Halk oyunlarının köklerinin nerelere dayandığından bahisle, meydana gelişi konularına geniş olarak yer verilmiştir. Türk Halk oyunlarının meydana gelişinde eski Türk dininin ve İslamiyet' in, yani dinin tesirleri kültürlerin⁽⁴⁾ ve coğrafi yapının, iklim ve bitki örtüsünün tesiri vardır. Özellikle Türk kültüründe sık görülen su, toprak ve dağ kültürleri, hava ve ateş gibi kültürler ile kurt, kartal, güvercin v.b. gibi hayvan kültürleri Türk Halk oyunlarının meydana gelişinde önemli rol oynar. (EROĞLU, 1995: 23- 24)

Halk oyunlarının birtakım dinsel öğelerle beraber halâ büyüsel niteliklerini korudukları da bilinmektedir. Adıyaman "SİNSİN" ve "GALUÇ" oyunu buna örnek olarak verilebilir. Mekanik toplum yapısından, organik toplum yapısına geçişte bu dinsel kökenli törenler devam etmiştir. Ayrıca çeşitli ulusların kültürel etkileri ve onlarla olan kültür etkileşimi de Halk oyunlarını etkileyen önemli bir öğedir. Bu etkileşime örnek olarak Osmanlı imparatorluğu döneminde yaşayan Balkan ülkelerindeki Türk etkisini gösterebiliriz. (SAY, 1985: 286)

Toplumlar, kendi kültürel mirası olan Halk oyunlarını (geleneklerini, göreneklerini, örf ve adetlerini, din anlayışını, düşünüş ve inanış sistemini) gelenekler yoluyla en iyi şekilde öğrenerek kendinden sonra gelecek kuşaklara bütün çeşitliliği ve zenginliği ile aktarmış ve yaşatmıştır. İlk çağlardan beri var olan maddi ve manevi kültür değerlerinin oluşumunda en önemli etkenler, coğrafi özellikler, iklim, yaşam koşulları, üretim ilişkileri, ekonomik ve toplumsal yapılanma, savaşlar, dil ve dindir. Toplum yapısının mekanik olduğu dönemlerde bilgi aktarımı yoğun olmadığı için maddi ve manevi kültür değerleri açısından etkilenme de yoğun değildir. Oluşturulan topluluk ve örgütlenmelerin küçük aile toplulukları özelliği göstermesi, yerleşim bölgelerinin birbirinden kopuk olması, yoğun ekonomik ilişkilere girmemeleri, Halk bilim değerlerinin yüzyıllarca korunmasına olanak sağlamıştır. Fakat zaman içerisinde insanın geliştirdiği kültür değerleri göçlerin, savaşların ve toplumsal örgütlenmenin sonucu farklılaşmalar göstermiştir. Kültür değişkenliği ve her kuşağın katkısıyla amacı, içeriği, fonksiyonu değişmiştir. Bölgesel açıdan Halk oyunlarımız gerek müzikleri, gerekse adım formları ve anlamları açısından homojen olduğu söylenemez. Halk oyunlarımızda şüphesiz bazı yöresel farklılıklar vardır. Tarihsel etkenler, coğrafi etkenler, yörede yaşayan insanların farklı özellikleri, ekonomik ve sosyal etkenler bu farklılıkları oluşturmuş ve bu farklılıklarda ülkemizin zengin bir kültür mozağine dönüşmesini sağlamıştır.

Halk oyunları sosyal etkinlik amacı ile kullanıldığı gibi, sanatsal etkinlik amacıyla da kullanılmaktadır. Hangi amaca yönelik olursa olsun Halk oyunlarının kullanım alanı giderek genişlemektedir. Bu yayılış bir dizi sorunu da beraberinde getirmiştir. Dans, görsel açıdan düşünüldüğünde, kişilerin oyunu sunuş aşamasında birbirlerini görerek ve etkilenerek (olumlu

ya da olumsuz) birbirini taklit etme çabası, kendi kişisel tavrından sıyrılarak oyunu sunuş biçimi değişebilmektedir. Kişisel tavrın zaman içerisinde kaybolmasıyla oyunda verilmesi gereken tavır ve yöresel tavırlar yokolabilmektedir. Oyunlar üzerinde yapılan düzenlemeler, sahneleme aşamasında yapılan ekleme ya da farklı bir forma koyma çabası oyunların orjinalini bozmakta ve geleneksel halinden uzaklaştırmaktadır. Oyun üzerinde, giyim kuşamda, sahneleme kaygısının olduğu noktada sınırlılıkların getirilmesi oyunun özelliğini tamamen yitirmesine sebep olmaktadır.

Toplum birikimimizin önemli bir bölümünü oluşturan, Halk oyunlarımızı estetik ve bilimsel yönden ele alarak adım formlarını, tavırlarını, ezgilerini, ritimlerini, giysilerini ve anlamlarını koruyarak, sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara aktarmak gerekmektedir.

Halk oyunlarının yansıttıkları zengin kültür öğelerini, sunuluşlarına, türlerine, bölgelerine ve belirli ortak özelliklerine göre şöyle sınıflandırabiliriz:

*Zeybek: İzmir, Aydın, Denizli, Muğla ve Balıkesir illerinin yer aldığı Ege bölgesinde oynanan oyunların çoğunluğunu Zeybek oyunları oluşturur. Marmara, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde oynandığı da görülür. Zeybek oyunları tek kişi tarafından oynandığı gibi teklerden oluşan bir daire halinde de oynanmaktadır. Zeybek oyunları toplu olarak oynandığı zaman oyuncuların birbirlerine tutunmadan oynadıkları görülür. Zeybek oynayan erkeğe Efe denmektedir. Kadınlar ve erkeklerin birlikte oynadığı oyunların dışında sadece erkek ve kadın oyunları da vardır. 9/2, 9/4, 9/8, 9/16' lık usullerin yanında, bazende 4/4' lük zamanlı usullerde görülür. Zeybek oyunları kendi içinde iki farklı alt türe ayrılır.

Bunlar;

*Kıvrak zeybekler.

*Ağır Zeybekler.

*Kaşık Oyunları: Konya, Antalya ve özellikle İçel (Taşeli, Silifke, Anamur, Mut) illerinin bulunduğu Güney Anadolu ve Akdeniz kıyıları yörelerimizde ve civarında oynanan oyunlara verilen genel bir addır. Bu oyunlarda oyuncular ellerinde ritim aracı olarak tahta kaşıklar bulundururlar. Çok hareketli oyunlardır. 9/8, 9/16' lık aksak usullü oyunlardır. 2 zamanlı oyunlarda görülür.

*Karşılama: Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Kocaeli, Sakarya, Çanakkale, Bursa, Bilecik ve Bolu illerinin bulunduğu Marmara bölgesinde oynanmaktadır. Karşılama iki kişinin karşılıklı durarak oynadıkları bir oyun biçimidir. Çiftlerin karşılıklı olarak toplanmalarıyla bir gurup halinde de oynanmaktadır. Oyuncular birbirlerine tutunmazlar. Bazı karşımalarda bütün oyuncuların ellerinde birer mendil bulunur. Genellikle 7 ve 9 zamanlı aksak usullü oyunlardır.

*Hora (Horo): Kırklareli, Edirne ve Tekirdağ illerinin bulunduğu Trakya'da oynanan bir oyun türüdür. Bu oyun Bar ve Halaylar gibi el ele ya da kol kola tutuşularak disiplinli bir biçimde ve dizi halinde oynanmaktadır. Kocaeli, Sakarya, Çanakkale, Bursa, Bilecik ve Bolu illerinin bulunduğu Marmara bölgesine de yayılmıştır.

*Horon: Ordu, Rize, Trabzon, Artvin, Giresun, Samsun ve Erzurum' un bazı yerlerinde, oyuncuların dizi biçiminde birbirine tutunarak oynadığı oyunlardır. Horon oyunlarında erkekler ve kadınlar birlikte oynamazlar. Genellikle 7 zamanlı aksak usullü oyunlardır.

*Bar: Kuzeydoğu Anadolu'da, Kars, Erzurum, Erzincan illerinin bulunduğu bölgelerde toplu olarak ve genellikle düz dizi ya da yarım ay biçiminde, oyuncuların birbirlerine

tutunarak oynadıkları disiplinli gurup oyunlarına bar denir. Erkekler tarafından oynanır. 9 zamanlı oyunlardır.

*Bengi, Mengi, Yallı, Güvende ve Nanaylar, tür gibi belirtilemeyen oyun kümeleridir. Balıkesir, Bursa, Manisa, Bolu ve civar illerde oynanır.

.....

(4)Kült: Küçük ve yeni sayılabilecek dini hareketlere inanan insan topluluğu. (Kült- Vikipedi, 2010)

2.1.3. Halaylar

Kırıkhan oyunu halay türünde bir oyun olduğu için, diğer Halk oyunları türlerine göre halay konusuna bu bölümde daha geniş bir yer verilmiştir.

Orta Anadolu ile Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu' nun bazı illerinde (Bingöl, Elazığ, Malatya, Bitlis, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Siirt, Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Adana, Erzurum, Erzincan, Sivas, Mardin, Ankara, Tokat, Yozgat, Çorum, Muş) toplu olarak düz ve dizi halinde disiplinli olarak oynanan oyunların tümüne birden "HALAY" adı verilir. (SAY, 1985: 576)

Halay birlik, beraberlik, yardımlaşma gibi toplu hareket anlamına ya da süreklilik, devamlılık anlamına gelir. Halay kelimesinin yanında hale, alay, aley, halley, alley, bulay, buley gibi şekillerde de söylenegelmiştir. Düğün, nişan, kına, sünnet, bayram, asker uğurlama, asker karşılama gibi törenlerde ve her türlü köy eğlencelerinde halay çekilir. En az beş kişi tarafından oynanır. Beş kişiden az kişi ile oynanırsa halay özelliği bozulur. (DALKAYA, 1996: 10)

Halaylar, Güneydoğu illerinde çok kalabalık gruplar tarafından oynanır. Özellikle bazı illerde (Hatay, Şanlıurfa, Adana ve Gaziantep) yapılan düğün ve törenlerinde, o köyde ne kadar kişi varsa (erkek, kadın, çocuk, yaşlı) halaya katılır. Halayda dizinin başında oynayan kişiye "Halay başı", sonunda oynayan kişiye de "Pöçük, Poçık" adı verilir. Halay başı ve Pöçük' ün elinde mendil bulunur. Halay başı bütün maharetini ve ustalığını elindeki mendille sergiler ve halayı yönetir. Halay başı elindeki mendili başka bir oyuncuya vermeden, halayın başına kimse geçemez. Bu geleneksel ve ahlaki açıdan ayıp olarak görülür. Bazı halay oyunlarında Halay başı ve Pöçük oyunun sonunda halay ortasında birlikte oynarlar.

Halaylar, güçlü sesleriyle meydan sazı olmaları bakımından açık havada davul- zurna eşliğinde oynanır. Davul- zurna iki veya daha fazla olabilir. Bu, halaya büyük bir coşku ve hava katar. Oyun esnasında davulcuya oyuna katılarak hünerini sergiler. Davulcuya bahşiş vermek ve para takmak bir gelenektir. Ayrıca düğün sahibi ve davul- zurna, düğüne gelen hatırlı misafirleri karşılayarak onları onurlandırır. Halay türü oyunları, Halk oyunları içerisinde en gösterişli olanlarıdır. Halaylar, kadın-erkek karışık oynandığı gibi, yalnız erkekler, yalnız kadınlar veya erkekler baş tarafta, kadınlar halay sonunda tutunarak da oynanır. Halaylar süit⁽⁵⁾ oynanan oyunların en yaygın olanıdır. Ağır lama, Yanlama, Yeldirme, Sıktırma, Yaslanma, Kollama, Ayrılma, Zahma, Hoplatma gibi hareket ve tempo ifade eden kısımları vardır. Halay ya da alay oyunları kendine özgü bir kuruluşa sahiptir. Hareket, soyluluk, tavır, metrik sistem, müzik, dans formu ve niteliği yönlerinden birbirine zıt, fakat tonal yönden birbirine bağlı birkaç oyun süit halinde ve birlik içinde değişikliği ifade eden bir şekil gösterir. Çeşitleri ne olursa olsun halay bir alay oyunudur, yani toplu oyunların soylu ve gösterişli bir örneğidir. (YILDIZ, 1990: 13)

Halaylarda genellikle 2/4 ve 4/4' lük basit zamanlı usullerin yanında, 5/8, 6/4, 6/8, 7/4, 8/8, 9/8, 10/8 ve 12/8' lik birleşik ve aksak usullerde görülür.

.....
(5)Süit: Aynı tonda yazılmış, kısa, enstrümantal dans müziği. (Süit Nedir?, 2010)

3. HATAY (ANTAKYA) İLİ

3.1. Hatay (Antakya) İli

Hatay ili, tarihler boyunca çok değişik ulusların ve kültürlerin doğuş yeri ve merkezi olmuştur. Dünya üzerinde önemli bir konuma sahip olan Hatay'ın tarihi M.Ö. 100.000'li yıllara kadar uzanır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesinde yer alan bir ilidir. Akdeniz Bölgesinin doğu ucunda Suriye ve Lübnan dağları arasındaki El Beka vadisini içine alan Gökçukurluğundan oluşan bir sınır ilimizdir. Kuzeyden güneybatıya doğru uzanan Nur dağları (Amanos) ve Kel dağ ile Suriye platoları arasında kalan ilin verimli topraklarına sahip olan Amik ovası, batıda şerit halinde uzanan bir kıyı ovasını oluşturur. Hatay, Çukurova bölgesi içinde bir alt bölge oluşturmaktadır. İlde Akdeniz iklimi hâkim olup, yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Hatay'ın ilçeleri, Altınözü, Belen, Dört Yol, Erzin, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Kumlu, Reyhanlı, Samandağ ve Yayladağı'dır. (KALAYCIOĞLU, 1998: 22- 24)

Dünyanın en eski yerleşim birimlerinden biri olan Hatay, bütün dinleri, kültürleri ve etnik gurupları bir arada barındırmıştır. Eski çağlarda Hatay (Antakya), dünyanın 2. büyük şehri ünvanına sahip olmuş ve dünyanın 3 büyük dini olan İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudiliğe ev sahipliği yapmıştır. İl merkezine Antakya denilmektedir.

3.1.1. Kırıkhan İlçesi

Alan araştırması sonucunda tespit edilen Kırıkhan oyununun aslının Kırıkhan ilçesi olması sebebiyle, bu ilçe hakkında genel bir bilgi sunulmuştur.

Hatay ili, Kırıkhan ilçesinin tarihi M.Ö. 3000'li yıllara kadar dayanmaktadır. Tarih içerisinde Kırıkhan bölgesinde Akat, Huri, Hitit, Asur ve Pers uygarlıkları hüküm sürmüşlerdir. Özellikle Alaybeyli köyü ve civarında bu uygarlıklara ait arkeolojik bulgulara rastlanmıştır. Helenistik dönemin izlerini taşıyan Darbı Sak (Darbı Sak) kalesi ile ova boyunca bir dizi halinde yer alan höyükler, Kırıkhan'ın bir güvenlik ve haber alma merkezi olarak düşünüldüğünü ortaya koymaktadır. (Hatay Kırıkhan İlçesi, 2010)

Kırıkhan, Akdeniz'den doğuya açılan ticaret yollarının kesiştiği yer olması özelliğini taşıyan İskenderun'dan Halep'e, Antakya'dan Kahramanmaraş'a ve Gaziantep'e giden yollar buradan geçtiği için Osmanlı İmparatorluğu döneminde de yerleşim bölgesi olarak gelişimine devam etmektedir. (Kırıkhan, İlçenin Tarihçesi, 2010)

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Belen kazasına bağlı bir nahiye olan Kırıkhan, 18 yıl Fransız işgalinde kaldıktan sonra, 23 Temmuz 1939 yılında Hatay ile birlikte Anavatana katılmıştır. Kırıkhan'da 34 höyük bulunmaktadır. Koyuncu höyüğü, Halil Ağa höyüğü ve Boz höyük bunlardan bazılarıdır. Beyazidi Bestami türbesi ve Helenistik döneme ait kale kalıntıları mevcuttur. İlçenin adına ilişkin birkaç görüş vardır. Bu görüşe göre ilçede kırk tane han vardır ve ilçenin adı Kırıkhan'dır. Bir görüşe göre de, onarılmamış hanların varlığından dolayı buraya Kırıkhan denilmektedir. Bir başka görüş ise, Bağdat-İstanbul yolu güzergâhındaki kırkinci hanın burada bulunmasından dolayı bu ismi almıştır. Bazı kaynaklara göre Kırıkhan isminin son yüzyılda duyulmaya başlandığı ifade edilmekteyse de, bu ismin eskiden beri var olduğu, 17. yüzyılda yaşamış olan Karacaoğlan'ın bir şiirinde de görülmektedir. (Kırıkhan'ın Tarihçesi, 2010)

Yüz ölçümü 688 km. olan Kırıkhan' ın doğusunda Suriye ve Kumlu, batısında Belen, kuzeyinde Hassa, güneyinde Antakya bulunmaktadır. İlçe bir merkez, bir belde belediyesi ve 56 köyden oluşmaktadır. İklimi Akdeniz ikliminin tipik özelliklerini taşıması nedeni ile kışları ılık ve yağmurlu, yazları ise sıcak ve kurak geçer. Nüfusunun büyük bir bölümü ilçe merkezinde oturmakta, yaz aylarında sıcak olması itibariyle yaylalara çıkmaktadır. (Hatay Kırıkhan İlçesi, 2010)

İlçe, İl düzeyinde en geniş arazi varlığına sahip olduğu gibi yine en geniş sulanabilir arazi varlığına sahiptir. Bir tarım bölgesi olması itibariyle halkın gelirinin büyük bir bölümü tarıma dayanmaktadır. Bu sebeple burada pamuk, buğday, arpa, yulaf ve mısır gibi tarım ürünleri yetiştirilir. Dağlık kesimlerde hayvancılık yapılmaktadır. (Kırıkhan, İlçenin Tarihçesi, 2010)

3.2. Hatay Yöresi Halk Oyunları

Hatay, içinde barındırdığı medeniyetlerin maddi, manevi bütün kültürel mirasını, gelenek ve göreneklerini, örf ve adetlerini, inanç ve düşünce sistemini en iyi şekilde günümüze kadar ulaştırmayı başarmıştır. Çok zengin folklor ürünlerine sahip olan Hatay' da Türk-Fransız-Arap kültürlerinin etkilerini yaşamlarının her safhasında görmekteyiz. Bu etkiler özellikle Hatay mutfağında, giyim-kuşamda, türkülerde, manilerde ve Halk oyunlarında oldukça yoğun olarak görülmektedir.

Halk oyunlarının önemli bir türü olan halay, Hatay Halk oyunlarının temelini teşkil eder. Halayın en önemli çalgıları olan davul ve zurna, Hatay oyunlarında ön plandadır. Hatay Halk oyunları, konularını toplumsal ve insansal üretim ilişkilerinden alır. İnsan, tabiat, hayvan ilişkilerini, iklim koşulları, toplumsal ilişkiler (sevgi, aşk, yiğitlik, kavga, savaş, kıskançlık, kız kaçırma, kardeşlik ve dini öğeler) ve ekonomik faaliyetler, Hatay Halk oyunlarının konusunu oluşturur.

Hatay, çok eski çağlardan bu yana birçok etnik gurup (farklı din ve mezheplerden oluşan topluluklar) ve ulusa ev sahipliği yapmıştır ve Hatay' da insanlar yaşamlarını her çağda barış ve huzur içinde sürdürmüşlerdir.

Hatay ilinin Suriye- Türkiye sınırında yer almasından ve Arapların bu yörede yaşamasından dolayı kültürel geçiş ile iki kültür arasındaki benzerlik ve farklılıklar yörede oynanan Halk oyunlarına da yansımıştır. Hatay folklorunda ve oyunlarında İslam dininin özelliklerini, Arap dilinin etkisini, Arap kültürünün Türk kültürü ile uyumlu bir şekilde kaynaşmasını bu yörede görmekteyiz; çünkü her iki kültür arasında dini, ticari ve toplumsal ilişkiler bu yörenin folklorunu etkilemiştir. Yörede oynanan oyunların isim ve içeriklerine bakıldığında Arap dilinin ve kültürünün burada yaşatıldığı anlaşılmaktadır. Oyunların isimleri Türkçe olduğu gibi, Arapça olan oyunlarda bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak, "Koyser, Zennube, Depki, Rişko, Arji, Serji, Şamta, Valde" gibi oyunları verebiliriz. Ayrıca "Depki" kelimesinin anlamı Arapçada halaydır.

Arap kültürünün etkisini Hatay Halk oyunlarının müziğinde de görmekteyiz. Bu etkiden dolayı melodiler ve çalgılarda benzerlikler vardır. Örneğin, davul-zurna, ud, kanun, darbuka her iki kültürün müziklerinde ortak olarak kullanılmaktadır. Ölümde acıyı ve üzüntüyü, düğün ve şenliklerde sevinç ve coşkuyu ifade eden "zılgıt" Arap kültüründen geçiş yapmış ve yalnız Hatay' da değil, Doğu ve Güneydoğu' nun birçok ilinde Halkın ortak duygusunu ifade etmiştir.

Hatay yöresinde halaylar, ağır oyunlarla başlar ve sonuna doğru hızlanarak devam eder. Hatay yöresinde genellikle erkek oyunları ön plandadır. Halay başı halayı büyük bir

ustalıkla yönetir. Halay başının elinde mendil vardır ve mendille ortaya çıktığında coşkulu titremelerle hünerini sergiler. Genellikle hareketli oyunlarda halay başı ortada çiftetelli oynar. Halaylar düz, daire, yarım daire formunda oynanır.

Halk biliminin diğer öğelerinde olduğu gibi Halk oyunlarında sağlıklı araştırmalar yapılmadığından dolayı oyunların birçok özelliği günümüze kadar ulaşamamıştır. Hatay yöresi oyunları 1970 yılından önce alan araştırması ve derleme çalışmaları yapılmadığından dolayı oyunların orijinalliği bozulmuş ve birçok oyun kaybolmuştur. Türkiye'de 1970' li yıllardan itibaren festival ve Halk oyunları yarışmalarının başlaması ve popüler olmasından dolayı birçok yörede oyun derleme çalışmaları başlamış ve ekipler kurulmuştur. Hatay' da bulunan Halk oyuncu ve araştırmacıları da bu yıllardan itibaren oyunları öğrenmeye ve derlemeye başlamışlardır. İlçe ve köylere gidilerek, kaynak kişilerden oyunlar öğrenilmiş ve kayıtlar elde edilmiştir. Bu kaynak kişilerden bazıları, Mehmet GÜN, Adil ARIK, Murat BAHADIRLI, Mehmet KONUŞKAN, İzzet ÖZKAN, Reşit DİP ve Ali DİP' tir. Dönem dönem yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilere göre yörede oynanılan 32 oyun tespit edilmiştir. (KALAYCIOĞLU, 1998: 85)

Bunlar;

- * Arji (Çift ayak)
- * Aşe
- * Bağdat'ın Hamamları
- * Debil
- * Demirci
- * Garibin Ayağı
- * Güzel Han
- * Galata
- * Halebî
- * Hatay Şirvani
- * Hızemi
- * Hızmeli
- * Kaba
- * Kırıkhan
- * Kıramık Dalları
- * Deli Arap
- * Depki
- * Dokuz buçuk (Dokuz Ayak)
- * Dörderin Kızlar (Havuş)
- * Eli Elime Değdi
- * Koyser
- * Küllük
- * Pamuk
- * Rişko
- * Serji
- * Suzani
- * Şamta
- * Valde
- * Yağlık Kenarı
- * Zennube (Kalaycioğlu, 1998: 85)

Hatay yöresi oyunlarında davul ve zurna dışında kullanılan sazlar ise, keman, ud, bağlama, kaval, düdük, darbuka, def ve zilli def tir. Oyun müziklerinin usulleri genellikle 2/4, 4/4, 6/8, 6/4 şeklindedir.

3.3. Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu

Yörede yapılan alan araştırmasında, kaynak kişilerle görüşülmüş ve alınan veriler doğrultusunda, 1970 yılından önce oynanan oyunun günümüzden tamamen farklı bir şekilde icra edildiği tespit edilmiştir. Yörede gelişen sebeplerden dolayı, oyun tarihsel bakımdan iki şekilde ele alınmış ve anlatılmıştır. Saha çalışması DVD görüntüleriyle ekte sunulmuştur. 1970 yılından önce oynanan oyun derlenerek, her iki oyunun müziği ve ritmi notaya alınmıştır. (Bkz. EK 21)

Kaynak eserlerden edinilen bilgilere göre, 1970 yılında mahalli uzman Reşit Dip'ten alınan oyun Halk oyunları ekipleri tarafından bu yıllardan itibaren oynanmaya başlanmış, günümüzde de halen bu şekli ile icra edildiği görülmüştür. (KALAYCIOĞLU, 1998: 85)

3.3.1. 1970 Yılı Öncesinde, Kırıkhan İlçesinde Oynanan Kırıkhan (Halayı) Oyunu

Mahalli uzman Mehmet KONUŞKAN, Mehmet DANIŞMAN ve Mehmet YURTSEVER' in açıklamalarına göre, "asıl oyunun yörede 1970 yılından önce Mehmet KONUŞKAN' ın icra ettiği biçimde oynandığı" açıklanmıştır. Mehmet KONUŞKAN "bu oyunu ustalarından bu şekilde öğrendiğini ve yöre halkı tarafından düğünlerde ve şenliklerde bu şekilde oynandığını" söylemiştir. Mehmet KONUŞKAN, "1970 yılı sonrasında oynanılan Kırıkhan oyununu hiç bilmediğini ve oynamadığını" açıklamıştır. "Kırıkhan oyununun belli bir hikâyesinin olmadığını, yörede yapılan düğünlerde gelin evine gidilirken kız karşılamak amacı ile oynandığını ve halay başının orta oyunuyla tüm maharetini ve tavrını sergilediği oyun" olarak belirttiği kayda alınmıştır. (Bkz. EK 21)

Oyun üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar;

*YELLEME BÖLÜMÜ

*EL VURMA (EL ÇIRPMA) BÖLÜMÜ

*ORTAOYUNU

Oyunun usulü 2/4' lüktür. 1970 yılı öncesi Kırıkhan oyununun müziği ezgisel açıdan farklıdır. Metronomu daha ağır seyretmektedir. Oyuna başlamadan önce zurna halaya coşku vermek amacıyla uzun hava çalar ve davul zurnaya eşlik eder. Oyun iki müzik cümlesinden oluşmaktadır.

Yelleme Bölümü: Oyun sağ ayakla başlar. A müzik cümlesinde oyuncular yelleme ve el vurma bölümlerini oynanmaktadır. Müziğin ilk 2/4' lük bölümünde sağ ön vereve üç adım atılır, dördüncü sayıda sol ayak, sağ ayağın yanına kapatılır. Beşinci sayıda sol ayak geriye alınır, altıncı sayıda ise sağ ayak sol ayağın yanına alınarak kapatılır. Halay başı vücut çevirme ve diz kırma hareketleriyle tavrını sergiler. Burada kollar arkada bağlı şekilde tutulur. Halay başı ise sağ elinde mendil, sol elinde bir poşu ile yanındaki oyuncudan bağımsız oynar. (Bkz. EK 1, 2, 3, 4)

El Vurma (El Çırpma) Bölümü: Yelleme bölümündeki 6 sayıdan oluşan figür tekrarlanır, beşinci sayıda eller geriden göğüs hizasına kadar getirilerek, altıncı sayıda el vurma hareketi yapılır. (Bkz. EK 5)

Ortaoyunu Bölümü: B müzik cümlesiyle halay başının ortaoyununa geçtiği ve mendille sevinçli ve kendini beğenmiş bir eda ile oynadığı görülür. Burada halay başı mendili ile el titretmeleri, el gezinmeleri yapar ve oyuna kendini vererek havaya girer. Oyunda dönmeler, sağa ve sola eğimler, gezinmeler ve çökmeler vardır. Çökme hareketinde davulcu tokmağını daha vurgulu çalar. Ortaoyunu bölümünde halay başı oynamaya geçince, zurna bir süre B müzik cümlesini çalar ve daha sonra uzun hava çalarak halay başının coşkuyla oynamasını sağlar. Davulu çalan ise burada kasnak ve çıbık vuruşlarıyla yöresel ritim tavırlarını gösterir. Halay başı ortaoyununu sergilerken diğer oynayanlar dizili bir şekilde, yan yana, düz halay adımlarıyla, elleriyle çepik tutarlar. Bu bölüm halay başının kendini gösterdiği serbest bölümdür. Orta oyunu bölümü halay başının oyunu istediği kadar oynadığı, davulcunun halay başını, oynadığı tavırlara ve adımlara göre takip ettiği bölümdür. Halay başı oyunu ne zaman bitirirse, davulcu da davulunu o zaman susturur. (Bkz. EK: 6, 7)

3.3.1.1. Kırıkhan Halayı Müziği

YÖRESİ:
Hatay
KAYNAK KİŞİ:
Mehmet DAVULCU
♩ = 56

KIRIKHAN HALAYI

DERLEYEN:
Nurcan DALKAYA
DERLEME TARİHİ:
18.05.2010
NOTAYA ALAN:
Yücel PAŞMAKÇI

The musical score for Kırıkhan Halayı Müziği is presented in ten staves of notation. The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 2/4. The tempo is marked as ♩ = 56. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. The piece concludes with a double bar line and the word "(SON)" in parentheses.

Şekil 3.1

3.3.1.2. Kırıkhan Halayı Ritmi

YÖRESİ:
Hatay
KAYNAK KiŞİ:
Cuma AĞIRDAL
♩=56

KIRIKHAN HALAYI (RİTİM)

DERLEYEN:
Nurcan DALKAYA
DERLEME TARİHİ:
18.05.2010
NOTAYA ALAN:
Nurcan DALKAYA

The musical notation is written in a 2/4 time signature. It consists of seven staves of music. The first staff begins with a treble clef and a 2/4 time signature. The notes are primarily eighth and sixteenth notes, often beamed together. There are several rests throughout the piece. The notation ends with a double bar line, a 'C' time signature, and the number '42' above the staff, followed by '(SON)' below the staff.

C: Çember

Şekil 3.2

Hatay yöresinde yapılan alan araştırmasında, doğuş yeri Kırıkhan ilçesi olan, Kırıkhan Halayı oyununun müziği ve ritmi notaya alınarak yukarıda verilmiştir. Mahalli uzman Mehmet KONUŞKAN tarafından halen geleneksel biçimde icra edilen oyun DVD kaydı ve fotoğraflarla belgelenmiştir. (Bkz. EK 21)

3.3.2. 1970 Yılı Sonrasında, Hatay Yöresinde Oynanan Kırıkhan Oyunu

Hatay yöresine gidilerek yapılan alan araştırmasında Yayladağı ilçesi doğumlu mahalli oyuncu Mehmet DANIŞMAN ile görüşülmüş ve veri kayıtları elde edilmiştir. Mehmet DANIŞMAN'ın vermiş olduğu bilgilere göre, "1970 yılından itibaren oyunun yörede kendisinin oynadığı şekilde olduğunu, günümüzde de bu şekilde devam ettiğini" ifade etmiştir. "Asıl oyunun 1970 yılından önce farklı bir biçimde ve geleneksel hali ile icra edildiğini, düğünlerde kız karşılamak amacı ile oynanıldığını, bu oyunu yörenin mahalli oyuncusu Mehmet KONUŞKAN'ın oynadığı şekilde olduğunu, metronomunun daha ağır seyrettiği ve iki müzik cümlesinden oluştuğunu, oyunun daha önce derlenmediğini, üç bölümünün olduğunu ancak günümüzde oynanılan oyunun beş bölümden oluştuğunu" beyan etmiştir. Kaynak kişilerin görüntüleri DVD kayıtlarıyla ekte verilmiştir. (Bkz. EK 22)

Günümüzde oynanılan Kırıkhan oyununun bölümleri şunlardır;

- *EL VURMA BÖLÜMÜ
- *YÜRÜYÜŞ BÖLÜMÜ
- *TOPUK VURMA BÖLÜMÜ
- *DİZ ÇEKME BÖLÜMÜ
- *SEKME BÖLÜMÜ

Kırıkhan oyununa başlamadan önce zurna bir uzun hava dolaşır. Uzun hava çalınırken davul hafifçe tokmağını çalar ve uzun havanın sonunda davulcu vurgulu bir çıbık vuruşuyla oyunu başlatır. Kırıkhan oyunu bir müzik cümlesinden oluşmaktadır. Oyun 2/4' lük usuldedir. Dizisi Kerem ayağıdır. Bir müzik cümlesi içinde beş ölçü 2/4' lük ritim vurulur.

El vurma bölümü sekme hareketi ile sağ ayakla başlar. Eller göğüs önünde (sabit) sağ el sol ele vurarak çepik çalar. Bütün oyuncular halay başını takip ederek sağ sekme, sol sekme hareketi ile düz sıraya geçerek yerlerini alırlar. Komut gelene kadar el vurma bölümü tekrarlanır. Müzik cümlesinin başında tek sayılarda komut gelir (1.3.5.7.). Ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde çift sol sekme hareketi ile oyuncular sahne önüne dönerek (sağdan öne), ellerini koltuk altından tutarak kenetlerler ve el vurma bölümü tamamlanır. (Bkz. EK 7) Yürüyüş bölümü sol ayakla başlar. Öne doğru üç topuk vurup yürüyerek (sekmeden) gidilir ve üç adım yürüyerek geri gelinir. Çift sol hareketi ile adım tamamlanır. (Bkz. EK 9) Halay başı komut verdikten sonra ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde adım tamamlanır ve topuk vurma bölümüne geçilir. Bu bölüm sol ayakla başlar. Öne üç adım topuk vurarak sekme hareketi yapılır, ayakları öne uzatma hareketi ile üç adım geriye gelinir. Ayaklar öne doğru uzatılırken sekme yapılır ve vücudun üst kısmı arkaya doğru yatar. İki tane çift hoplama ile hareket tamamlanır. (Bkz. EK 11) Komut gelene kadar adım tekrar edilir. Ezgi tamamlandıktan sonra, dördüncü figür olan, diz çekme bölümü başlar. Çift sol ayak ucu vurularak sol ayak dize kadar çekilir ve ayak yere bastığı anda sağ ayak düz bir şekilde geriye atılır. Bu figür oynanırken vücudun üst kısmı öne eğilir ve arkaya yatar. Bütün oyuncular bu hareketle birlikte bir tur dönerler ve tekrar yerlerini alırlar. Usulün son 2/4' lük ölçüsünde iki çift hareketi ile hoplayarak tamamlanır. (Bkz. EK 13) Bu adım cümlesi tamamlandıktan sonra bir figür yürüyüş bölümü (ikinci figür) oynanır. Bu figürün sonunda çift sol hareketi yerine iki çift hoplama yapılarak tamamlanır. (Bkz. EK 16) Sekme bölümü sol topuk vurularak başlar. Üç topuk vurup sekilerek öne doğru gidilir. Geriye doğru gelinirken sekme hareketi ile sağ ayak dize kadar çekilerek aynı yere gelinir (ayak sadece yukarıya çekilir, çevirme yapılmaz).

Halay başının verdiği komutla birlikte, müziğin sonunda çift basılarak oyun bitirilir. (Bkz. EK 18, 22, 25)

3.3.2.1. Kırıkhan Oyunu Müziği

YÖRESİ:
HATAY
KAYNAK KİŞİ:
Mehmet DAVULCU

KIRIKHAN

NOTAYA ALIM TARİHİ:
17.07.2010
NOTAYA ALAN:
Nurcan DALKAYA

Şekil 3.3

1970 yılından sonra Hatay yöresinde oynanan Kırıkhan oyununun müziği ve ritmi notaya alınarak tez çalışmasında sunulmuştur. Müzik ve ritim ile ilgili bilgiler konu içeriğinde anlatılarak ifade edilmiştir. Oyunu icra ederek kayda alınmasını sağlayan Mehmet KONUŞKAN' ın görüntüleri DVD ekinde verilmiştir. (Bkz. EK 22)

3.3.2.2. Kırıkhan Oyunu Ritmi

YÖRESİ:
HATAY
KAYNAK KİŞİ:
Cuma AĞIRDAL

KIRIKHAN (RİTİM)

NOTAYA ALIM TARİHİ:
17.07.2010
NOTAYA ALAN:
Nurcan DALKAYA

♩ = 121

Ç Ç 3 Ç Ç Ç 3 Ç Ç Ç 3 Ç Ç

Ç 3 Ç 3 Ç Ç Ç Ç 3

Şekil 3.4

.....

(6)Çember: Davul derisinin çevresinde bulunan, kasağın çevresine dolanan ve derinin gerilmesini sağlayan bölümdür. Davul tokmağı ile çember vuruşu yapılır.

4. GAZİANTEP İLİ

4.1. Gaziantep İli

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en büyük, Türkiye' nin ise 6. büyük kenti olan Gaziantep, nüfusu, ekonomik potansiyeli ve Büyükşehir statüsü ile bir metropol görünümündedir. İlk uygarlıkların doğduğu Mezopotamya ve Akdeniz arasında bulunuşu, güneyden ve Akdeniz' den doğuya, kuzeye ve batıya giden yolların kavşağında oluşu, Tarihi İpek yolunun buradan geçmesi uygarlık tarihine ve bugüne yön vermiş olup, ayrıca her dönemde kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini korumuştur. Bu nedenle Gaziantep, tarih öncesi çağlardan beri insan topluluklarına yerleşme sahası ve uğrak yeri olmuştur. "Ayın tap" olarak bilinen eski kent, bugünkü Gaziantep' in 12 km. kuzeybatısında, şimdiki Dülük köyü ile Kara Höyük köyü arasında bulunmaktadır. Gaziantep, Kahramanmaraş' tan Halep' e, Birecik' ten Akdeniz kıyılarına ve Diyarbakır' dan İskenderun' a giden ana yollar üzerinde bulunduğundan önemli bir konuma sahiptir. (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010)

Gaziantep ili, Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi' nin birleştiği noktada yer alır. Suriye' ye sınırı olan bir ildir. Gaziantep' in büyük bir bölümü Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batı kesiminde, bir bölümü de Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alır. Gaziantep' in doğusu Şanlıurfa' nın Birecik ve Halfeti, kuzeydoğusu Adıyaman' ın Besni, kuzeyi Kahramanmaraş' ın Pazarcık, batısı Osmaniye' nin Bahçe, güneybatısı Hatay' ın Hassa ilçeleri, güneyi ise Kilis ili ile çevrilidir. (Gaziantep Dijital Kütüphanesi, 2010)

Coğrafi yönden GAP' ın giriş kapısı, sanayisi ve ticari hacmi ile GAP' ın merkezi olan Gaziantep, ekonomik yönden çevresindeki birçok ili etkisi altında tutmaktadır. Tarıma elverişli ovalardan oluşan ve bir bölümü Fırat nehrinin sularıyla sulanan Gaziantep; Antepfıstığı, zeytin, pamuk, üzüm, kırmızıbiber keten gibi ekonomik değeri yüksek sanayi bitkileri ile mercimek, buğday ve arpa gibi hububat ürünleriyle zengin bir tarım yöresidir. Ayrıca, Gaziantep Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin tüm ürünlerinin işlendiği, iç ve dış pazara sunulduğu bir sanayi ve ticaret merkezidir. IV tane Organize sanayi bölgesi, birçok sanayi alanları küçük sanayi siteleri ve serbest bölgesi ile ekonomi ve sanayide çok önemli bir noktadadır. Tüm dünya mutfakları arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan, seneler boyunca geleneklerinin ve yöresel özel damak lezzetinin zenginliğini koruyan Gaziantep mutfağı, Gaziantep turizminde önemli bir yere sahiptir. Gaziantep büyükşehir statüsünde metropol bir kent olup üç tanesi merkezde olmak üzere toplam 9 ilçesi bulunmaktadır. Bunlar; Şahinbey (Merkez), Şehit Kamil (Merkez), Oğuzeli (Merkez), Nizip, İslahiye, Araban, Yavuzeli, Nurdağı, Karkamış. (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010)

4.2. Gaziantep Yöresi Halk Oyunları

Gaziantep yöresi Halk oyunları müzik, ritim, oyun, oyunun anlamı ve oyunda sergilenen oyun tavırları bakımından oldukça zengindir. Gaziantep Türkiye coğrafyasında önemli bir konuma sahiptir. Ayrıca tarihi ve kültürel zenginliği bakımından önemli bir konumdadır.

Gaziantep yöresinde halaylar genellikle düğünlerde, nişan ve kına gecelerinde, sünnet törenlerinde, Hidrellez ve hasat sonu şenliklerinde oynanır. (DALKAYA, 1996: 27)

Gaziantep yöresi halaylarının özel bir oynanış şekli ve kendine özgü bir tavrı vardır. Bu tavır, ağır oyunlara, hızlı oyunlara, kadın ve erkek oyunlarına, dağlık ve düzlük bölgelere göre farklılıklar gösterir. Ağır oyunlarda silkelemeler ve hızlı varyantlar vardır. Ezgiler çok uzundur. Ezgi ile davulun tokmağı, ezginin giderine göre bütünleşmek durumundadır. Ezginin vurgulu olduğu yerlerde, davulda tokmağını vurgulu vurmak zorundadır. Ağır oyunlar önce el hareketleriyle başlar, adımlarla devam eder. Halay başı ağırlıklı olmak üzere yanındaki üç veya dört kişiyle birlikte oynar. Halaya katılanların hepsi oynamaz. Ağır oyunlarda halay çok az mesafe alır. Bütün ağırlık halay başındadır. Halay başı halaydan kopmadan oynar. Halay başının çok özel ve kendine özgü bir tavrı vardır. Halay başladığında halaya coşku vermek amacıyla, davul- zurna çalanlar mendilin altından geçer ve bütün halay boyunca oyuncular naralar ve zılgıtlar atarlar. Ayrıca, ağır oyunlarda halaydan ayrı olarak, halay ortasında bazı yaşlı kadınlar tek başına, ellerinde yağlıklarla oynarlar. Bu şekilde oynayımlar, Gaziantep' in bazı köylerinde davul- zurnasız, (sadece türküler söylenerek) cenazelerde de görülür. Halay başı ortada oynadığı zaman bütün halay çepik⁽⁷⁾ çalar. Hareketli oyunların belli yerlerinde sadece halay başı ortada oynar ve kendini gösterir. Oyunun en coşkulu olduğu son bölümde halay başı ve pöçük halaydan kopmadan birlikte oynarlar. Hareketli oyunlarda coşku ve eğlence zirvededir.

Gaziantep yöresinde günümüzde dahi halayların baş kısmında erkekler, son kısmında kadınlar oynar. Halay ortasında el ele tutuşan kadın ve erkek mutlaka akraba olmalıdır. Bu, bir gelenektir. Ancak, bu gelenek 1950 ile 1960 yılları arasında Türkiye'de Halk oyunlarının popüler olması, yarışma ve yurt dışı festivalleri nedeni ile göz ardı edilerek, ilk defa kadın ve erkek birlikte el ele- kol kola girerek oynamışlardır. Bu, Halk oyunlarında bir dönüm noktasıdır. Bu yıllarda Gaziantep ili, Halk oyunlarında yaptığı araştırmalarla, hazırladıkları ekiplerle öncülük yaparak, diğer illere de örnek olmuşlardır. Bu dönemde gerek derleme çalışmaları ile gerekse hazırladıkları ekiplerle öncülük eden mahalli uzmanlar M. Yaşar ÇANLIOĞLU, Ali CAVAZ, Bülent BİLGİÇ, Burhan AYDOĞAN, Ünal KÜPELİ Halk oyunlarına büyük katkılar sağlamıştır.

Gaziantep' te halaylarda davul ve zurna sazları dışında, yörede kaba zurna, cura zurna, kartal kanadı (çifte) zambır, argun, keman (bu yörede keman'ın kemençe gibi çalındığı da görülür), kabak kemane, bağlama, def, darbuka, zilli def, cümbüş gibi sazlarda çalınmaktadır. Argun, zambır ve çifte diğer illerimizde görülmemektedir. Yörede oynanan oyunların usulleri genellikle 2/4, 4/4, 6/4, 6/8, 7/4, 8/8 zamanlıdır. Bunların haricinde uzun havalar vardır. Yöredeki müzisyen ve oyuncular günümüze kadar el altında öğrenerek, usta-çırak ilişkisi ile yetişmektedirler.

4.2.1. Gaziantep Yöresinde Oynanılan Halay Türleri

4.2.1.1. Kabalar

Gaziantep' te halaylar genellikle kaba oyunları ile başlar. Kaba türü oyunlar genellikle ağır olup, oyuncunun tüm maharetini sergilediği oyunlardır. Tüm kabalar ve yarım kabalar olmak üzere iki şekli vardır.

Kabalarda ağırbaşlılık vardır. Özel bir ustalık ve hüner ister. Halay başı mendiliyle erkeksi ve şımarık ifadelerle tüm hünerini kendini beğenmiş bir ifadeyle sunar. Halayın geri kalan tüm oyuncularını ise coşku ve naraları (yah, maşallah ve zılgıt) ile halay başını takip ederler.

Kaba oyunlarının özel bir tavrı vardır. Bu tür oyunlarda yumuşak ve sert figürlerin bütün özelliklerini görmek mümkündür. Sağ ayağın hamlesi önde, sol ayağın hamlesi ise sürekli geriye atılır. Yarım kabalarda adım atmadan sadece ellerle oynandığı da görülür. Halay başının sol elinde uzun bir mendil (genellikle poşu ya da Ahmediye) vardır. Bu uzun mendil vasıtası ile bazen yanında oynayan oyuncudan uzaklaşıp yakınlaşabilir. Sağ elinde ise normal bir mendil (işlemeli yağlık) bulunur. Halay başı kabayı oynarken tavrı sürekli mendil üzerindedir.

Yörede oynanan Kabalar;

- *Tüm Kaba
- *Avşar Kabası
- *Yarım Kaba
- *Hama Kabası
- *Gâvur Dağı Kabası
- *Çoban Bey Kabası
- *Çukurova Kabası
- *Hasan Dağı
- *Bulgar Gelini
- *Seyit Ahmet
- *Karakuyu
- *Mimey
- *Solak
- *Yedi Deve
- *Halebîye Kabası
- *Mısiri Kabası
- *Hasanceli Kabası
- *Garibin Halayı
- *Haley
- *Hurşit'in Halayı
- *Ağır Kaba
- *Terazi
- *Keçeli Kabası
- *Hadidin
- *Gurbeti (Arap Ağanın Gurbetisi)
- *Halay (kadınlar oynar) (DALKAYA, 1996: 29)

4.2.1.2. Düzler

Halaylarda tüm ve yarım kabalardan hemen sonra oynanır. Düze başlarken davul-zurna çalanlar mendilin altından geçer. Bu tür oyunlar ağırdan başlayarak oyunun sonuna doğru hızlanır. Düzler türkü söylemek için yaratılmış oyunlardır. Bu oyunlarda uzun hava okunur ve nara atılıp, "zılgıt" çekilir. Bu uzun havalar Barak, Düden ve İskân ağzından söylenir. İskân ağzından söylenen türküler Türklerin Anadolu'ya göçlerini anlatmaktadır. Bu türkülerde, Düden ağzının da özel bir yeri vardır. Düden, Kilis' in Yavuzlu (Tilhabeş) köyünün tam karşısındadır. Cumhuriyetten sonra Suriye sınırları içinde kalmıştır. Türkmen kökenlidir. Yörede türkülerin anavatanı olarak bilinir. Genellikle ağır türküler olup, tarihi çok eskilere dayanan türkülerdir. Bozlak ayağındadır. Bu türküler çok eski uygarlıklardan sözedir.

Düzler, söylenen türküye göre isim alır. Örneğin: Ceren.

Yörede oynanan Düzler şunlardır;

- *Com Düzü
- *Tilhabeş Düzü
- *Aşey Düzü
- *Reşi Düzü
- *Ağır Düz
- *Ezo gelin
- *Cebeli
- *Ceren
- *İskan (İsken)
- *Atebey (DALKAYA, 1996: 30)

4.2.1.3. Şirvaniler

Düzlerden hemen sonra oynanır. Ağırdan hızlıya doğru gider. Düz ile Şirvani arasında bir geçiş vardır. Aradaki bu geçiş ağırdır ve adı Düz Şirvanidir. Şirvanilerin türkülü olanları da vardır. Davul çalınırken kasnak vuruşları bu oyunlarda çok kullanılır. Halay başı ortaya çıktığı zaman davulun tokmağı hep kasnağa vurur.

Yörede oynanılan Şirvaniler şunlardır;

- *Düz Şirvani
- *Aşey Şirvanisi
- *İslahiyeŞirvanisi
- *Şirvani (DALKAYA, 1996: 31)

4.2.1.4. Galatalar

Halaylarda, Düz ve Şirvaniden sonra oynanır. Oldukça zengin, hareketli ve hızlı oyunlardır. Galatalar kendi içinde bölümlere ayrılır. Bunlar;

- 1- Türkülü Galatalar
 - *Bülbül
- 2- Hareketli Galatalar

- *İsmi Han
- *Ballı Basma
- * Gürsel
- 3-Ağır Galatalar
- * Halebî
- *Galata (DALKAYA, 1996: 31)

4.2.1.5. Sallamalar

Kadın oyunları sallama türündedir. Bu tür oyunların adımları çok basit olup, baş yerde ve mendili takip ederek oynanır. Oyunlarda ağırbaşlılık ve zerafet vardır. Eller sağa, sola hareket ettirilir.

Yörede oynanan sallamalar şunlardır;

- *Sallama
- *Pekmez
- *Zennube
- *Teze gelin
- *Yağlık Kenarı
- *Ağır Cezayir
- *Küllük (DALKAYA, 1996: 32)

4.2.1.6. Hareketli ve Türkülü Oyunlar

Bu tür oyunlar Galata ve Sallamalardan sonra oynanır. Bu oyunlar, diğer oyunlardan tavır, ritim, adım bakımından oldukça farklıdır. Figür bakımından oldukça zengin, estetik oyunlardır. Ağır başlayıp, hızlı bir şekilde son bulduğu gibi, hızlı başlayıp, hızlı bir şekilde de sona erebilir. Türküler tek kişi tarafından ya da topluluk halinde okunur. Türkülü oyunlar üç guruba ayrılır.

1- Düz şeklinde oynanıp, uzun hava formunda söylenen türkülü oyunlardır.

- *Cebeli
- *Com düzü

2- Hareketli bir ritim eşliğinde uzun hava formunda söylenen türkülü oyunlardır.

- *Galata
- *Bülbülün Galatası

3- Hoplatmalı, hareketli oynanan, coşkulu bir şekilde söylenen ve oynanan türkülü oyunlardır.

- * Leylim türü oyunlar
- * Meryem

Yörede oynanan hareketli ve türkülü oyunlar şunlardır;

- *Koseyri (tek, çift)
- *Kırıkhan
- *Mani
- *Karşılama
- *Pekmez
- *Yarpuz

*Zennube
*Berde
*Susam
*Solak
*Çoban
*Kürdi
*Temirağa
*Köye giriş
*Senem
*Üçayak
*Bıçak Oyunu
*Han Esmâ
*Keçeli
*Arabi
*Meryem
*Leylim
*Sinsin
*Köçekçe
*Gurbetçe
*Terşi
*Rişko
*Uçurdum
*Depçe
*Şamatya
*Demirci
*Zelloze
*Dereköyü Üçayağı
*Fatike (Kelo)
*Depone
*Belley
*Şekeroğlan
*Mermere (Marmara)
*Cemile
*Gazaley
*Hallume
*Güzelhan
*Hızımey
*Tamzara (Çamurdöken)
*Havşe
*Esmergavli
*Valde
*Serçe
*Paşagöçtü
*Dokuzlu
*Mendilli (Zikir)
*Darbizey
*Meses

- *Samanı Sarı
- *Ayak Alma
- *Arap Kızı
- *Karayılan
- *Gürsel
- *Dersim
- *Sürütme
- *İndi- bindi
- *Gelin İndirme
- *Halebî
- *Tura
- *Esmeri
- *Dirik
- *Yaylalar
- *Teze gelin
- *Yanlık
- *Şabaş Havası (Köçek oynatma)
- *Feride
- *Döne
- *Ağırlama
- *Çibikli
- *Şirin Nar
- *Havarişko
- *Oğuzlu (DALKAYA, 1996: 33)

4.3. Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu

Gaziantep yöresi Türk Halk oyunları, gerek zenginliği, gerek oyun çeşitliliği ve gerekse müzikleri bakımından kendini ispatlamıştır. Halay türünün en iyi şekilde yansıtıldığı ve yaşatıldığı yörelerimizden biridir. Türkiye’de ilk defa yapılan festival ve yarışmalara, Akçaabat, Silifke, Erzurum, Elazığ, Artvin yöreleri ile birlikte katılmış ve en iyi şekilde kendini tanıtmıştır. O günden bu yana Gaziantep yöresi ile ilgili yoğun çalışmalar başlamış ve mahalli oyuncuların, oyunları belli bir forma koyup, oyun ve müzikleri düzenleyerek günümüze kadar bu şekilde, oyunların eski haliyle oynanmasını sağlamışlardır.

Gaziantep yöresindeki alan araştırmasında, Gaziantep' in en önemli Halk oyunları uzmanlarından biri olan, yaptığı çalışmalar ve düzenlemelerle Gaziantep Halk oyunlarına büyük katkılar sağlayan mahalli oyuncu Mehmet Yaşar ÇANLIOĞLU (Butik Yaşar) ile görüşülmüş ve yaptığı açıklamalar kayda alınmıştır. M. Yaşar ÇANLIOĞLU' dan alınan bilgilere göre “önce müzik, sonra oyun kavramını açıklayarak müziğin oyunlardaki önemini” vurgulamıştır. “Kırıkhan oyununu Gaziantep’ te ilk defa 1960’ lı yıllarda kendisine oynayan Burhan AYDOĞAN' dan görerek aldığını, oyunu dört yıllık bir çalışmanın sonucunda bugünkü oynanan biçimde düzenlediğini ve yöreye tanıttığını” anlatmıştır. Öğrendiği şekilde Kırıkhan oyununun geleneksel haline sadık kalmış, üç oyunu birleştirerek derlemiş ve yavaştan hızlıya doğru oyunu zenginleştirerek, görsel olarak sahnelemeye uygun hale getirmiştir. “Kırıkhan oyununun aslının bir figürden oluştuğunu, diğer figürleri kendisinin eklediğini, Düz Şirvani ve Aşey Şirvanisi oyunu ile birleştirip düzenlediğini” belirtmiştir. Oyun, yörede hala M. Yaşar ÇANLIOĞLU' nun düzenleyip, yöredeki oyunculara öğretmiş

olduğu gibi otantik haliyle oynanılmaktadır. Ayrıca Türkiye' deki Halk oyunları çalışmaları yapan tüm ekiplerde ve bütün konservatuarlarda da Kırıkhan oyunu bu şekli ile oynanmaktadır.

M. Yaşar ÇANLIOĞLU' nun verdiği bilgilere göre "Kırıkhan oyununun çıkış yerinin Hatay yöresi olduğunu, ancak oyunu kendisinin geliştirdiğini ve Halk oyunlarına kazandırdığını" ifade etmiştir. " Biz aynı yörenin insanlarıyız, var olan oyunu biz de oynadık, Hatay' da oynadı" ifadesini kullanarak, kültürel etkileşimin önemini vurgulamıştır. "Gaziantep yöresi Halk oyunları çalışmalarının, Hatay' dan daha önce başladığını, Türkiye' de çıkan ilk ekiplerden biri olduğunu ve Kırıkhan oyununu ilk defa oynayan yörenin Gaziantep olduğunu" söylemiştir. "Gaziantep' te bu oyunu, Barak kıyafetlerini giyerek, Barak ekibi olarak çıktıklarını ve o yıllarda Meryem ile Kırıkhan oyununun çok tutulduğunu" söylemiştir. Halk oyunları tarihine bakıldığında kayıtlarda da bu şekilde olduğu görülmektedir. Gaziantep yöresinde oynanan Kırıkhan oyunu "KIRIKÇAN" olarak bilinmektedir; fakat ÇANLIOĞLU' nun küçük yaşlardayken, dedesinden edindiği bilgilere göre "bu oyunun asıl isminin "KIRIKÇALI" olduğunu, oyunun bir hikâyesinin olduğunu; ancak bu hikâyeyi kendisinin bilmediğini" söylemiştir. (Bkz. EK 23)

Yörede bu oyun üç farklı oyunun birleşmesi ile oynanmaktadır. Bunlar;

*DÜZ ŞİRVANİ

*AŞEY ŞİRVANİSİ

*KIRIKHAN

Gaziantep yöresinde oynanan oyun türlerine bakıldığında Düz ve Aşey oyunları, Şirvani türündedir. Kırıkhan oyunu ise, hareketli ve türkölü oyun türündedir.

Gaziantep oynanan bu oyunlar, Barak havası ile başlar. Kırıkhan oyunu, Barak oyunu olan Düz Şirvani ve Aşey Şirvanisi oyunu ile birlikte oynanır. Davul tokmağı ile zurnayı bastırmadan tarama yapar. Halay başı mendiliyle kendini gösterir ve attığı naralarla halaya coşku verir. Halay başı ile yanındaki oyuncunun elinde Ahmediye veya poşu bulunur. Her iki ucundan tutarlar. Buradaki amaç halay başının ferdi olarak oynamasıdır. Halay sonunda oynayan oyuncunun (Poçik) elinde de mendil vardır, oyunun başında mendilini sallamaz. Diğer oyuncuların kolları, koltuk altından tutulu biçimde olup, vücutlarının üst kısmı öne doğru eğik vaziyettedir. Halay başı yürüyerek kendisinden sonraki birkaç oyuncu ile birlikte daire formuna geçip yöredeki "yah yah" narasını atarlar. Kadınlar ise "zılgıt" çalarak eşlik ederler. Ekip başı tekrar yerine geçer ve yanındaki oyuncu ile kol kola girer. Halay başı uzun havanın bitiriş bölümünde komut (hoppa) vererek, Düz Şirvani' yi başlatır. Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu ile birlikte oynanan Düz Şirvani oyunu, Barak oyunudur. Düz Şirvani oyununun ezgisi uzun havadır. Oyuncular davulun çaldığı 4/4' lük usul ile oynarlar. Zurna uzun havayı Barak ağzında serbest dolaşır. (Bkz. EK 24) Halay başı coşkusunu göstermek için burada kendine özgü naralar atar. Oyun, sağ ayakla geriye gidilerek başlanır. Davulun tokmak vuruşunda (düm) geriye adım atılırken, çabık vuruşunda (tek), öndeki ayak topuktan parmak ucuna kalkar. Arkadaki bacak öndeki ayağın parmak ucu kaldırışında dizden aşağıya doğru vurgu yapar. Geriye bir sağ ayak, bir sol ayakla gidilir ve her gidişte ekip yavaş yavaş vücudunu düzelterek, geriye doğru hafifçe yatar. Her bir ölçü, bir adım cümlesine denk gelmektedir. Bir ölçü müzik cümlesi içerisinde birinci adım cümlesi sağ ayak ve sol ayakta iki defa tekrarlanır. Oyunun başında halay başı komut verir ve Düz Şirvani oyununun ikinci figürüne geçilir. İkinci figüre komut verildikten bir adım sonra sağ ayak geriye alınarak başlanır. Burada sağ ayak geride iken, sol ayağın parmak ucu yerde topuk havadadır. Davulun

tek sesinde iki diz aşıya doğru kırılarak esnetme yapılır. Düm sesi ile sol ayak tabana basılır ve sağ ayak arkadan öne ve tekrar arkaya doğru tam bir daire çizer (tek sesi ile). Komut verilir ve ikinci figürün baş kısmı yapıldıktan sonra daire hareketi yerine sağ ayak arkadan sol ön vereve doğru kalkar ve üçüncü adım cümlesine geçilir. İkinci ve üçüncü adım cümlelerinde ezgi, usul ve oyun adımı birlikte tamamlanmaktadır. Üçüncü figür, sağ ayak yukarıya çekilerek başlanır. Sağ ayak arkadayken yere temas ettiği anda öndeki sol ayak dize çekilir. Tekrar ayak basar ve arkadaki ayak dize çekilirken vücut sol vereve döner, oyuncular sol ön tarafa eğilirler. Eğilme esnasında sağ ayak ön sola alınarak, sağ ayak topuktan, tabana doğru basar. Bastığı anda arkadaki sol ayak dize kadar çekilir ve sol ayak basılıp, sağ ayak dize çekilirken vücut tekrar sol ön vereveden yönünü düze çevirip, vücut yukarı kalkar. Davulun her vuruşunda (tokmak vuruşlarında) ayak yere basar, çibık vuruşlarında ayak yukarı çekilir. Halay başı ve poçık burada mendilini sallamaya başlar. Figürde hafif vücut esnetmeleri ve yöresel tavırlar hâkimdir. Baş ise adımın yönüne göre hareket eder. Komut verildikten sonra, Aşey Şirvanisi oyunu için hazırlık yapılır. Sağ ayakla ön vereve dönülür ve bütün oyuncular kollarını bırakarak, halay başını takip ederler. Öne bir sağ adım, bir sol adım basıldıktan sonra, kollar aşağıdan göğüs hizasına kadar kaldırılarak, Aşey Şirvanisine geçilir. Aşey Şirvanisi oyunu Barak oyunudur ve türküsü olan bir uzun havadır. Oyuncular davulun çaldığı 4/4' lük usul eşliğinde oynarlar. (Bkz. EK 24) Vücudun üst kısmı öne doğru eğilmiş vaziyettedir. Sağ ayakla üç yürüyüş yapılır (sağ- sol- sağ), dördüncü adımda sol ayak dize çekilir (ayak parmak ucu yere bakar) ve kollar üç yürüyüş adımı göğüs hizasından, dördüncü sayıda sağa doğru uzatılır. Baş, elleri takip eder ve aynı hareket sol ayakta da uygulanır. Şirvani ezgisinin sonlarına doğru, halay başı komut verir ve Kırıkhan oyununa geçilir. Aşey Şirvanisi ve Kırıkhan oyununun birinci adım cümlesinde oyuncular, halay başını takip etmektedirler.

Kırıkhan oyununun usulü 2/4' lüktür. Oyunun ezgisi ise Kerem ayağıdır. Ezgi bir müzik cümlesinden oluşur. Ezgi içerisinde beş adet 2/4' lük ölçü bulunur. Yalnızca beşinci adım cümlesinde üç tane 2/4' lük ölçü çalınır. Beşinci figürün adımı ile müzik birbirine denk gelsin diye ezgi kısaltılır. (Bkz. Şekil: 4.4) Halay başı komutlarını her zaman ezginin başında verir, bir sonraki ezgide ise yeni adım cümlesine geçilir. Ayrıca bütün adım cümlelerinin beşinci 2/4' lük ölçüsünde bir sonraki adım cümlesine geçmek için hazırlık yapılır; fakat beşinci adım cümlesine, ezginin başında girilir. Aşey Şirvanisi' nden, Kırıkhan oyununa coşkulu bir şekilde, "zılgıt" atılarak geçilir. Davul kasnak ve çibık taramaları yapar. Kırıkhan oyunu sağ ayakla başlar ve yürüme hareketi yapılır. Kollar göğüs önünde, eller ise çene hizasındadır. Sağ el, sol ele vurur. Burada vücudun üst kısmı ve eller, her adımda sağa ve sola döner. Yürüyüş yapılırken hafif bir titretme hareketi yapılır. Bütün oyuncular halay başını takip ederek, düz bir sıraya geçerken, halay başı davulcunun önüne giderek el, baş, ayak hareketleriyle yöresel tavrını göstererek solo yapar. Halay başı yerine geçerken ekibin önünden gider ve ekipteki kadınlar "zılgıt" çeker. Halay başı yerini aldıktan sonra komut verir. Komut ezginin başında verildikten sonra, ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde bütün oyuncular sağdan sola vurgulu bir şekilde sağ ayak basılıp, sol ayak kaldırılarak dönerler (sahne önü) ve ikinci adım cümlesine geçilir. Davulcu, birinci adım cümlesindeki kasnak ve çibık vuruşlarının yerine, tokmağını vurgulu bir şekilde vurmaya başlar. Yeni adım cümlesine geçişte, oyuncular tekrar kol kola girerler. Halay başı ve poçık mendillerini birlikte sallamaya başlar ve sol ayakla ikinci figüre geçilir. Sol ayakla topuk basılarak öne doğru üç yürüyüşle gidilir, tekrar üç yürüyüşle geriye gelinir ve iki çift toplama hareketi ile adım cümlesi tamamlanır. Geriye gelinirken vücutta bir titretme vardır. Halay başı komut verene kadar adım tekrarlanır. Ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde çift toplama hareketi yerine çift sol

hareketi ile bağlantı kurulur. Bu adım cümlesinin başında bütün oyuncular coşkulu bir biçimde "hayda" sesiyle nara atarlar ve kadınlar "zılgıt" çekerler. Sol topukla hoplayarak üç adım öne gidilir. Geriye gelirken ayaklar öne uzatılır ve vücut geriye doğru yatar. Yörede üçüncü figür iki şekilde tamamlanır. Geriye ayak uzatılarak gelindikten sonra çift çift basılıp tamamlanırken, çift sol ayak çekilerek de tamamlanabilir. Komut verildikten sonra usulün son 2/4' lük ölçüsünde çift sol hareketi ile ayak dize kadar çekilir, ayakucu yeri gösterir. Sol diz aşağıya inerken, sağ bacak arkaya doğru uzatılır. Figür yapılırken vücudun üst kısmı sabittir. Ekibin tamamı sağa doğru halay başını takip ederek ilerler. Bu adım cümlesinin başında "hayda" çekilerek gidilir. Bir tur dönülerek ekip eski yerini alır. Ezginin başında komut gelir, adım ezginin sonuna kadar yapılarak tamamlanır. Ezginin ilk 2/4' lük ölçüsünde çift basılarak sol bacak dize kadar çekilir ve öne sol ayakla topuk vurularak beşinci adım cümlesi başlar. Diğer figürlerde bir müzik cümlesinde beş tane 2/4' lük ölçü çalınırken, burada üç tane 2/4' lük ölçü çalınarak ezgi kısaltılır. Sol topuk vurulduktan sonra, bütün oyuncular sağ ayakla, sol vereve iki tane topuk vururlar. Burada vücut öne doğru eğilir ve başlar sola doğru bakar. Sağ topuğun vuruşundan sonra, çift sol hareketi ile tekrar vücutlar düzelir. Sağ topuğun çift vuruşunda "hey hey" narası atılır. Halay başı komut verir ve adım cümlesi bitirilir. Kırıkhan oyununun beş ve altıncı adım cümlelerinin arasında bir geçiş figürü vardır. Bu geçiş, ikinci adım cümlesinin yürüyüş kısmı (sekmeden yürüme) ile üçüncü adım cümlesinin geriye geliş kısmı olan hoplayarak ayak uzatma bölümleri birleştirilerek tamamlanır. Yörede bu geçiş her zaman bir figür tekrarlanır. Komut gelince altıncı adım cümlesine geçilir. Gaziantep yöresinde, Kırıkhan oyununun temel figürü altıncı adım cümlesidir. Bu adım cümlesi oyunun en coşkulu ve en hızlı bölümüdür. Çift sol topuk vurulduktan sonra ayak geriye alınır ve yere basar, aynı anda sağ ayak öne uzatılır ve aşağıdan yukarıya ve tekrar sol ayağın dizine kadar çekilerek tam bir daire hareketi yapılır. Sağ ayak yere temas ederken sol ayak kaldırılır ve ayak yere basar, aynı anda tekrar sağ ayak öne uzatılır. Burada sağ ayak geriye çekilirken ayak ucu yere vurularak ayak değiştirme yapılır. Tekrar sol ayak kaldırılarak sol topuk vurulur adım tekrar edilir. Figür sağ ayağın yerine getirilerek çift basmasıyla bitirilir. Bu adım cümlesi bir defa tekrarlandıktan sonra zurna susar ve davulcu sadece kasnak ve çıbığa vurur. Oyunda metronom gittikçe hızlanır. Ekip bütün coşkuyu burada verir. Adım cümlesinin başında "hayda" ve "zılgıtlar" çalınır. Oyunun sonunda ise "hey" narası atılarak oyun tamamlanır. (Bkz. EK 23)

Yörede oyun iki şekilde bitirilir;

1- Çevirme hareketi yapıldıktan sonra sağ ayak öne uzatılır ve tekrar düz bir şekilde sağ ayak geriye alınarak sol ayağın yanına getirilerek kapatılır ve "hey" sesi ile oyun biter.

2- Sağ ayak çevrilir ve sağ ayak öne uzatılmadan yukarı çekilir ve çift basılarak oyun bitirilir.

Gaziantep yöresinde bu oyunun altıncı adım cümlesinde ekip düz bir sıradayken, halay başı ve poçık yanlarındaki oyuncuların ayrılmadan, poşuların ucundan tutarlar ve birbirlerine bakarak mendil sallarlar. Oyuncular çift sol topuk çevirme hareketi yaparken, davulcunun vurgusuyla birlikte halay başı ve poçık çift sol çökme hareketini yaparlar. Bir kaç defa tekrar edildikten sonra yanlarındaki oyuncularla birleşip, oyunu tamamlarlar.

Kırıkhan oyunu, Gaziantep yöresinin temel oyunlarından biridir. Bütün yarışma, gösteri ve festivallerde bu oyun mutlaka oynanır. Kırıkhan oyunu kalıp olarak bu şekilde derlenmiştir. Değiştirilmeden her zaman böyle oynanır.

4.3.1. Düz Şirvani Oyunu Ritmi

YÖRESİ:
GAZİANTEP
KAYNAK KİŞİ:
Mehmet AĞIRDAL

DÜZ ŞİRVANİ (RİTİM)

NOTAYA ALIM TARİHİ:
21.07.2010
NOTAYA ALAN:
Nurcan DALKAYA

Şekil 4.1

Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu ile birlikte oynanan Düz Şirvani oyunu, Barak oyunudur. Düz Şirvani oyununun ezgisi uzun havadır ve zurna, uzun havayı Barak ağzında serbest dolaşır. Alan araştırmasında kayda alınan Düz Şirvani oyununun müziğini zurna ile icra eden kaynak kişi yöresel tavırlarla ve seri bir şekilde seslendirmiştir. Bu sebeple oyunun ezgisi takip edilemeyerek notaya alınmamıştır. Mahalli sanatçıların verileri ekte sunulmuştur. (Bkz. EK 24)

4.3.2. Aşey Şirvanisi Oyunu Müziği

YÖRESİ:
GAZIANTEP
KAYNAK KİŞİ:
Murat ŞAHİN

AŞEY ŞİRVANISI

NOTAYA ALIM TARİHİ:
17.08.2010
NOTAYA ALAN:
Yücel PAŞMAKÇI

♩ = 37

Ah a man a man a man a man a man a man a man a man a man a man a ma
n a mayn he le a şey ya ri gü zel o lan lar da
şöy le bir ta ra fa se çil sin se çil sin he le a
şey ya ri çir kin o lan lar da ke fen le ri bi çil sin bi çil
sin he le a şey ma sa lar ku rul sun da ra kı lar i çil sin ne
gü zel sin a şey a dı gü zel a şey ken
di gü zel a şey le le le le le le le le le le
le

Ah aman,aman,aman ey.
Le Aşey ellerin devesi dağı dolanır,
Amanın Aşenin devesi de çayda sulanır,sulanır.
aman eller aşey dedikçede benim gönlüm
Bulanır,bulanır.
Le aşey,
Adı güzel Aşey,
Kendi güzel Aşey, le le le...

Şekil 4.2

Düz Şirvani' den sonra oynanan Aşey Şirvanisi türküsü ve oyunun ritmi notaya alınarak DVD kaydıyla belgelenmiştir. (Bkz. EK 24)

4.3.3. Aşey Şirvanisi Oyunu Ritmi

YÖRESİ:
GAZİANTEP
KAYNAK KİŞİ:
Mehmet AĞIRDAL

AŞEY ŞİRVANISI (RİTİM)

NOTAYA ALIM TARİHİ:
21.07.2010
NOTAYA ALAN:
Nurcan DALKAYA

Şekil 4.3

4.3.4. Kırıkhan Oyunu Müziği

YÖRESİ:
GAZİANTEP
KAYNAK KİŞİ:
Hasan KAPLI

KIRIKHAN

NOTAYA ALIM TARİHİ:
02.08.2010
NOTAYA ALAN:
Nurcan DALKAYA

Şekil 4.4

Bu oyunun beşinci adım cümlesinin ezgisi beş ölçü 2/4 lük usul yerine, üç ölçü 2/4' lük usul kısaltılarak oynanmaktadır. Araştırmalar sonrasında, bu bölümün notaya alınmadığı görülmüştür. Bu sebeple, oyunun beşinci adım cümlesinin müzik ve ritmi notaya alınarak belirtilmiştir. Bu kısaltma "Şekil 4.4"ün "6. 7. 8. ölçülerinde belirtilmiştir. Hatay yöresinde 1970 yılından sonra oynanan Kırıkhan oyununda böyle bir kısaltma yoktur. Karşılaştırma sırasında müzik ve ritimdeki bu fark belirtilerek anlatılmıştır. 1960 'lı yıllarda Kırıkhan oyununu derleyerek, Barak oyunları ile birleştiren ve ilk defa sahneye aktaran M.Yaşar ÇANLIOĞLU'nun çalışmaları sonrasında, günümüze kadar oynanan Kırıkhan oyunu, Gaziantep'e gidilerek yapılan alan araştırması ile belgelenmiştir. (Bkz. EK 24)

4.3.5. Kırıkhan Oyunu Ritmi

YÖRESİ:
GAZİANTEP
KAYNAK KİŞİ:
Mehmet AĞIRDAL

KIRIKHAN (RİTİM)

NOTAYA ALINTARİHİ:
21.07.2010
NOTAYA ALAN:
Nurcan DALKAYA

♩ = 130

Ç Ç 4 3 3 3

1 3 Ç

Ç: Çember

Şekil 4.5

Gaziantep yöresinde oynanan Kırıkhan oyunundaki beşinci adım cümlesindeki kısaltma, “Şekil 4.5” in 8.ve 9. Ölçülerinde notaya alınarak kısaltılmıştır.

5. HATAY VE GAZİANTEP KIRIKHAN OYUNU ADIM CÜMLELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Gaziantep ve Hatay yörelerinde oynanılan ve yaşatılan Kırıkhan oyununun müziği ve ritmi birbirine benzerlik göstermektedir. Sazlarını icra eden mahalli sanatçıların çalım tekniklerini göstererek yöresel ezgi tavrılarını ve ritmi sunuş biçimini değişik nüanslarla süslemektedirler. Oyun oynanılırken atılan yöresel naralar her iki yörede değişebilmektedir. Aynı yerde nara atılabilmekte ya da yapılmamaktadır. Ayrıca halay başını oynayan kişinin ya da poçığin (bazen de aynı anda) diğer oyuncularından kopuk bir biçimde hareket ettiği de görülebilmektedir.

Hatay yöresine gidilerek yapılan alan araştırmasında ilk görüşme yöre uzmanı Mehmet DANIŞMAN ile yapılmıştır. Burada davul ve zurnanın eşliği ile Kırıkhan oyununu oynamıştır. Oyun 1970' li yıllardan beri yörede bu biçimi ile icra edilmektedir. (Bkz. EK 22)

Kırıkhan oyunu Gaziantep' te 1960' lı yıllarda Burhan AYDOĞAN' dan, Mehmet Yaşar ÇANLIOĞLU tarafından alınmış, hiç bilmediği bu oyunu dört yıllık bir çalışma sonrasında düzenleyerek ilk defa sahneye aktarmıştır. Kırıkhan oyunu, o günden bu yana bu şekli ile oynatılmış ve öğretilmiştir. (Bkz. EK 23) Türkiye' deki Türk Halk oyunları ile ilgili tüm dernek, kurum, kuruluş ve Türk Musikisi Devlet Konservatuarları tarafından Gaziantep yöresinin bir oyunu olarak bilinmektedir ve kayıtlara bu şekilde geçmiştir. Hatay yöresinde 1970 yılından önce tamamen farklı bir biçimde icra edilen geleneksel oyun, 1970 yılından sonra Gaziantep' te oynanılan biçimi ile öğretilerek unutulmaya başlanmış ve 1970 yılından itibaren her yeni öğrenen kişi oyunu bu şekli ile oynamıştır. Kırıkhan oyunu popüler olduktan sonra Hatay yöresi oyuncuları aynı oyunu oynasa da, adım cümleleri ve geçişlerde farklı ve benzer özellikler görülebilmekte, değişik bir biçimde icra edilebilmektedir.

Her iki yörede oynanan Kırıkhan oyununun müziği 2/4' lük usuldedir. Bir müzik cümlesinden oluşur. Bir müzik cümlesi içinde 2/4' lük vuruş beş adettir. Oyunun müziği Kerem ayağındadır. Halay türünde bir oyundur. Hareketli ve türkölü oyunlar gurubunda oynanan, kadın ve erkeklerin birlikte kol kola girerek oynadıkları, coşkulu, hareketli ve halay başının mahalli tavrılarını sergilediği, oyuna davul ve zurnanın eşlik ettiği bir ekip oyunudur. Bu oyun, her iki yörede Kırıkhan, Kırkçan, Kırıkçan, Kırıkçalı olarak bilinmekte ve hala yaşatılmaktadır. Aynı zamanda Gaziantep ve Hatay' da 1970 yılından sonra oynanan Kırıkhan oyununun belli bir hikâyesinin olmadığı kaynak kişiler tarafından belirtilmiştir. .

Hatay Kırıkhan oyununu, Gaziantep Kırıkhan oyunundan ayıran en önemli farklar, Hatay yöresinde oynanılan oyunun beş adım cümlesinden oluşması ve her bölümün bir isimle anılmasıdır. Bu bölümler; 'el vurma, yürüyüş, topuk vurma, diz çekme ve sekme'' bölümleridir. Gaziantep yöresinde böyle bir isimlendirme yapılmamaktadır; ayrıca, buradaki oyun altı adım cümlesinden oluşmaktadır. 1960' lı yıllarda düzenlenmiş ve o günden bu yana kalıplaşmış bir biçimde oynanmaktadır. Gaziantep' te oynanan Kırıkhan oyunun en önemli özelliği, Kırıkhan oyununun üç farklı oyundan oluşması ve bu oyunlarla birlikte oynanmasıdır. Bu oyunlar; Düz Şirvani, Aşey Şirvanisi ve Kırıkhan oyunudur. Barak oyunları içinde yer alan Düz Şirvani ve Aşey Şirvanisi oyunu oynandıktan sonra Kırıkhan oyunu ile birbirine bağlı bir şekilde arka arkaya oynanır.

Aşağıdaki tabloda Kırıkhan oyununun her iki yöredeki adım cümleleri karşılaştırılarak, oyunun icrası anlatılmıştır.

Tablo 1.1 : Hatay ve Gaziantep Kırıkhan Oyunu Adım Cümlelerinin Karşılaştırılması

HATAY YÖRESİ	GAZİANTEP YÖRESİ
	DÜZ ŞİRVANİ
	AŞEY ŞİRVANİSİ
EL VURMA BÖLÜMÜ	BİRİNCİ ADIM CÜMLESİ
YÜRÜYÜŞ BÖLÜMÜ	İKİNCİ ADIM CÜMLESİ
TOPUK VURMA BÖLÜMÜ	ÜÇÜNCÜ ADIM CÜMLESİ
DİZ ÇEKME BÖLÜMÜ	DÖRDÜNCÜ ADIM CÜMLESİ
	BEŞİNCİ ADIM CÜMLESİ
Bağlantı bölümü (Yürüyüş bölümünün tekrarı)	Bağlantı bölümü (2. ve 3. adım cümlelerinin birleşimi)
SEKME BÖLÜMÜ	ALTINCI ADIM CÜMLESİ

Hatay yöresi, el vurma bölümü (1. adım cümlesi): Sekme hareketi ile sağ ayakla başlar. Eller göğüs önünde (sabit) sağ el sol ele vurarak çepik çalar. Bütün oyuncular halay başını takip ederek sağ sekme, sol sekme hareketi ile düz sıraya geçerek yerlerini alırlar. Komut gelene kadar el vurma bölümü tekrarlanır. Müzik cümlesinin başında, tek sayılarda komut gelir (1.3.5.7.). Ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde çift sol hareketi ile sağdan sola dönülerek yürüyüş bölümüne geçilir. Kollardan tutulur. Kol tutuşu koltuk altından sağ kol üstten, sol kol alttan geçirerek bağlanır. Eller ise birbirine geçirilir. (Bkz. EK 7)

Gaziantep yöresi birinci adım cümlesi: Oyun sağ ayakla başlar ve yürüme hareketi yapılır. Oyuna coşkulu bir biçimde girilir. Kollar göğüs önünde, eller ise çene hizasındadır. Sağ el, sol ele vurur. Burada vücudun üst kısmı ve eller, her adımda sağa ve sola döner. Yürüyüş yapılırken hafif bir titretme hareketi yapılır. Bütün oyuncular halay başını takip ederek, ekip düz bir sıraya geçer. Komut gelene kadar aynı hareket tekrarlanır. Komut ezginin başında verildikten sonra, ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde bütün oyuncular sağdan sola vurgulu bir şekilde sağ ayak basılıp, sol ayak kaldırılarak dönerler (sahne önü) ve ikinci adım cümlesine geçilir. Oyuncular kol kola girerler. Kol tutuşu koltuk altından sağ kol üstten, sol kol alttan geçirerek bağlanır. Eller ise birbirine geçirilir. (Bkz. EK 8)

Karşılaştırma: Hatay yöresinde birinci figürde eller göğüs hizasında sabit iken, Gaziantep oyununda eller sağa sola hareket ettirilir. Hatay' da adım sekme hareketi ile yapılırken, Gaziantep' te yürüme hareketi yapılır. Hatay yöresinde, adım cümlesinin sonundaki dönüş çift sol sekme hareketi ile yapılırken, Gaziantep Kırıkhan oyunun sonunda sekmeden sol ayakla dönüş yapılır. Kol tutuşları aynı biçimdedir.

Hatay yöresi Kırıkhan oyunu yürüyüş bölümü (2. adım cümlesi): Yürüyüş bölümü sol ayakla başlar. Öne doğru üç topuk vurup öne yürüyerek (sekmeden) gidilir ve üç adım yürüyerek geri gelinir. Çift sol hareketi ile adım tamamlanır. Halay başı komut verdikten sonra ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde adım tamamlanır ve topuk vurma bölümüne geçilir. (Bkz. EK 9)

Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu ikinci adım cümlesi: Sol ayakla başlar. Sol ayakla topuk basılarak öne doğru üç yürüyüşle gidilir, tekrar üç yürüyüşle geriye gelinir ve çift çift hareketi ile adım cümlesi tamamlanır. Geriye gelinirken vücutta bir titretme vardır. Halay başı

komut verene kadar adım tekrarlanır. Üçüncü adım cümlesine geçişte çift hoplama hareketi yerine, çift sol hareketi ile bağlantı kurulur. (Bkz. EK 10)

Karşılaştırma: Bu adım cümleleri her iki yörede aynı şekilde oynanır. Ancak buradaki en önemli fark, Hatay oyununda adım cümlesinin sonunda çift sol hareketi yapılırken, Gaziantep' te iki tane çift hoplama yapılır; fakat 3. adım cümlesine geçilirken çift sol kaldırılarak yapıldığı da görülebilmektedir. Gaziantep' te, geri gelinirken yörenin tavrı olan titretme hareketi yapılır. Hatay' da böyle bir titretme tavrı yoktur.

Hatay yöresi topuk vurma bölümü (3. adım cümlesi): Sol ayakla başlar, öne üç adım topuk vurup sekme hareketi yapılır, ayakları öne uzatma hareketi ile üç adım geriye gelinir. Ayaklar öne doğru uzatılırken sekme yapılır ve vücudun üst kısmı arkaya doğru yatar. İki tane çift hoplama ile hareket tamamlanır ve komut gelene kadar adım tekrar edilir. Ezgi tamamlandıktan sonra, dördüncü figür olan diz çekme bölümü başlar. (Bkz. EK 11)

Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu üçüncü adım cümlesi: Bu adım cümlesine coşkulu bir biçimde geçilir. Sol topukla hoplayarak üç adım öne gidilir, geriye gelinirken ayaklar öne uzatılır ve vücut geriye doğru yatar. Yörede üçüncü figür iki şekilde tamamlanır. Geriye ayak uzatılarak gelindikten sonra çift çift basılıp tamamlanırken, çift sol ayak çekilerek de tamamlanabilir. (Bkz. EK 12)

Karşılaştırma: Her iki yörede üçüncü adım cümlesi birbirine benzerlik göstermektedir; ancak bir sonraki figüre geçiş yeri farklıdır. Hatay yöresinde komut verildikten sonra oyun müziğinin sonuna kadar hareket yapılarak tamamlanır, Gaziantep' te komuttan sonra ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde hazırlık yapılarak (çift sol hareketi ile) geçilir.

Hatay yöresi diz çekme bölümü (4. adım cümlesi): Topuk vurma bölümünün adımı ve ezgisi tamamlandıktan sonra, bir sonraki ezginin başında dördüncü figür olan, diz çekme bölümü başlar. Çift sol ayak ucu vurularak sol ayak dize kadar çekilir ve ayak yere bastığı anda sağ ayak düz bir şekilde geriye atılır. Sağ ayak yerine gelirken tekrar sol ayak yukarıya çekilir. Bu figür oynanırken vücudun üst kısmı öne eğilir ve arkaya yatar. Bütün oyuncular bu hareketle birlikte bir tur dönerler ve tekrar yerlerini alırlar. Usulün beşinci 2/4' lük ölçüsünde iki çift hareketi ile hoplayarak tamamlanır. (Bkz. EK 13)

Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu dördüncü adım cümlesi: Üçüncü adım cümlesinde komut verildikten sonra usulün son 2/4' lük ölçüsünde çift sol hareketi ile ayak dize kadar çekilir, ayakucu yeri gösterir. Sol diz aşağıya inerken, sağ bacak arkaya doğru uzatılır. Figür yapılırken vücudun üst kısmı sabittir. Ekibin tamamı sağa doğru halay başını takip ederek ilerler. Bir tur dönülerek ekip eski yerini alır. Ezginin başında komut gelir, adım ezginin sonuna kadar yapılarak tamamlanır. (Bkz. EK 14)

Karşılaştırma: Hatay yöresinde diz çekme bölümü komut gelene kadar oynanır ve ezginin son 2/4' lük ölçüsünde iki çift hoplama hareketi yapılarak figür tamamlanır. Gaziantep'te ise ezgi tamamlanıncaya kadar adım yapılır. Beşinci adım cümlesine ezginin başında geçilir. Hatay' da vücudun üst kısmı öne ve arkaya hareket ettirilirken, Gaziantep' te vücudun üst kısmı sabit şekilde tutulur. Her iki yörede bu figür sağa doğru gidilerek yapılır ve tekrar ekip yerini alır.

Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu beşinci adım cümlesi: Dördüncü adım cümlesi tamamlandıktan sonra ezginin ilk 2/4' lük ölçüsünde çift basılarak sol bacak dize kadar çekilir ve öne sol ayakla topuk vurularak beşinci adım cümlesi başlar. Sol topuk vurulduktan sonra bütün oyuncular sağ ayakla, sol vereve iki tane topuk vururlar. Burada vücut öne doğru eğilir ve başlar sola doğru bakar. Sağ topuğun vuruşundan sonra, çift sol hareketi ile tekrar vücutlar düzelir. Diğer figürlerde bir müzik cümlesinde beş tane 2/4' lük ölçü çalınırken, burada üç

tane 2/4' lük ölçü çalınarak ezgi kısaltılır. Halay başı komut verir ve figür bitirilir. (Bkz. EK 15)

Karşılaştırma: Gaziantep yöresi Kırıkhan oyununun beşinci adım cümlesi Hatay yöresinde oynanmamaktadır. İki yöre arasındaki en önemli fark buradadır.

Hatay yöresi Kırıkhan oyunu bağlantı bölümü: Hatay Kırıkhan oyunu diz çekme ve son figür olan sekme bölümünün arasında bir figür yürüyüş bölümü (ikinci figür) oynanır. Figür bir kere oynanır. Bu figürün sonunda çift sol hareketi yerine iki çift hoplama yapılarak sekme bölümüne geçilir. (Bkz. EK 16)

Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu bağlantı bölümü: Gaziantep' te beşinci figürden sonra oyunun beş ve altıncı figürlerinin arasında bir bağlantı figürü vardır. Bu geçiş ikinci adım cümlesinin yürüyüş kısmı (sekmeden yürüme) ile üçüncü adım cümlesinin geriye geliş kısmı olan hoplayarak ayak uzatma bölümleri birleştirilerek tamamlanır. Yörede bu geçiş her zaman bir figür tekrarlanır ve altıncı adım cümlesine geçilir. (Bkz. EK 17)

Karşılaştırma: İki yörede de bağlantı oyunu kendi başına bir adım cümlesi değildir. Hatay' da yürüyüş bölümü tekrar edilirken, Gaziantep' te bu bağlantı ikinci ve üçüncü adım cümlelerinin birleşmesinden oluşarak oynanılır. Her iki yörede bu bağlantı bir kere oynanır.

Hatay yöresi Kırıkhan oyunu sekme bölümü (5. adım cümlesi): Bağlantı bölümü iki çift hoplama ile tamamlandıktan sonra sekme bölümü ezginin başında sol topuk vurularak başlar. Üç topuk vurup sekilerek öne doğru gidilir. Geriye doğru gelirken sekme hareketi ile sağ ayak dize kadar çekilerek aynı yere gelinir (ayak sadece yukarıya çekilir, çevirme yapılmaz). Halay başının verdiği komutla birlikte müziğin sonunda çift basılarak oyun bitirilir. (Bkz. EK 18)

Gaziantep yöresi Kırıkhan oyunu altıncı adım cümlesi: Gaziantep yöresinin temel figürü altıncı adım cümlesidir. Bu adım cümlesi oyunun en coşkulu ve en hızlı bölümüdür. Çift sol topuk vurulduktan sonra ayak geriye alınır ve yere basar, aynı anda sağ ayak öne uzatılır ve aşağıdan yukarıya ve tekrar sol ayağın dizine kadar çekilerek tam bir daire hareketi yapılır. Sağ ayak yere temas ederken sol ayak kaldırılır ve ayak yere basar, aynı anda tekrar sağ ayak öne uzatılır. Burada sağ ayak geriye çekilirken ayak ucu yere vurularak ayak değiştirme yapılır. Tekrar sol ayak kaldırılarak sol topuk vurulur adım tekrar edilir. Bu adım cümlesi bir defa tekrarlandıktan sonra zurna susar ve davulcu sadece kasnak ve çıbığa vurur. Oyunda metronom gittikçe hızlanır. Figür sağ ayağın yerine getirilerek çift basmasıyla bitirilir. Ekip bütün coşkuyu burada verir. (Bkz. EK 19)

Karşılaştırma: İki yörede de bu adım cümleleri oyunun temel hareketidir. Hatay' da bu hareket üç topuk vurularak gidildikten sonra sekme hareketi yapılırken, Gaziantep' te bir topuk vurularak, sağ ayak daire şeklinde çevrilir ve hareket yerinde yapılır. Hatay' da davul ve zurna beraber çalarak, aynı hızla oynanırken, Gaziantep' te ritim vurulur (zurna susar ve sadece davul çalınır) oyunun müziği gittikçe hızlanarak oyun bitirilir.

Bu bölümde, Hatay ve Gaziantep yöresinde oynanan Kırıkhan oyununun icra biçimleri anlatılarak karşılaştırması yapılmıştır. Her iki yörede yapılan alan araştırmasında kaynak kişilerin görüntüleri ekte sunulmuştur. (Bkz. EK 22, 23) Ayrıca oyunların oynanılış biçimi tarafımdan kayda alınarak farklılıkları DVD ile görüntülenmiştir. (Bkz. EK 25)

6. SONUÇ

Türk Halk oyunlarında halay türünün bütün özelliklerini en iyi şekilde temsil eden, müzikleri, ritimleri, türküleri, kostümleri, oyun çeşitliliği ve yörede yaşayan insanların kültürel birikimleri bakımından oldukça zenginlik arz eden Hatay ve Gaziantep yöresi, Türk Halk biliminde önemli bir konuma sahiptir. Bu iki yöre aynı coğrafya üzerinde bulunmalarından dolayı, tarihler boyunca aynı ortak kaderi paylaşmışlardır.

Halk kültüründe var olan ürünler birbirlerine benzeyebilir ya da farklılık gösterebilirler. Bunların birçok nedeni vardır. Aynı coğrafya içinde bulunan bölgeler ve bunlar arasındaki göçler, ticari ilişkiler, evlilikler, etkileşim sonucunda meydana gelen değişim ve gelişim gibi özellikler bunun en önemli faktörüdür. Yakın toplumlar folklor ürünlerini, gelenek ve göreneklerini bu nedenlerden dolayı sürdürebilir ve yaşatabilirler.

1960' lı yıllardan sonra Türkiye' de yapılan Halk oyunları çalışmaları, festival ve Halk oyunları yarışmalarının yoğunlaşmasından sonra, oyunlar üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. Oyun müzikleri, ritimleri, oyun formları, giyim-kuşam ve sahneleme üzerine birçok değişiklik yapılmış, yörelerin birbirini tanımaları ve kültürel etkileşim hızlandırılmıştır. Bu sebeple en uzak yöreler bile birbirlerinden etkilenir olmuşlardır.

Bu yıllardan sonra yapılan çalışmaların birçok olumlu yönleri olmasına rağmen, kültürel etkileşim sonucunda oyunların aslının bozulmasına, yapılan sahneleme çalışmaları ile yöresel tavır ve adımlarının da değişmesine sebep olmuştur. Bazı oyunlar tamamen unutulmuş, bazı oyunlarda da kişiden kişiye, yöreden yöreye geçiş esnasında, ilk özellikleri kaybolmuştur. Kültürel geçişten sonra, bir yöre başka bir yörenin oyununu alıp tanıtarak, kendisi sahiplenebilmektedir. Farklı yörelerde aynı oyun icra edilirken müzik, ritim ve oyun değişebilmekte ve farklı bir şekilde oynanabilmektedir; fakat yöreye inildiğinde bu oyunlar kendi yerinde yöre insanları tarafından (yörenin yaşlı insanları) hala ilk halleri ile yaşatılmaktadır. Oyunlarını eski halleri ile düğünlerde, eğlencelerde hala oynamaktadırlar. (Bkz. EK 21)

Hatay ve Gaziantep yörelerinde yaşayan kaynak kişiler (Mehmet Yaşar ÇANLIOĞLU, Mehmet KONUŞKAN ve Mehmet DANIŞMAN), "Kırıkhan oyununun aslının Hatay' a ait olduğunu, isminden de anlaşılacağı gibi Hatay' ın Kırıkhan ilçesinden adını aldığını, 1970 yılından önce icra edilen oyunun düğünlerde kız karşılamak amacı ile oynandığını ve hala yöre insanları tarafından geleneksel haliyle yaşatıldığını" kayıtlar esnasında ifade etmişlerdir. "Hatay yöresinde, 1970 yılından önce oynanan oyun ile 70 yılından sonra oynanan oyunun tamamen farklı olduğunu, 1970 yılından sonra oynanan oyunun yörede 40 yıldır, Gaziantep yöresinde oynanan hali ile icra edildiğini, gelenekte artık Kırıkhan oyununun bu şekli ile yaşatıldığını ve orijininin bu anlamda değiştiğini" bildirmişlerdir. Yapılan alan araştırması kayıtları belgeleriyle ekte sunulmuştur. (Bkz. EK 22)

Buraya kadar yapılan araştırmalar sonucunda Kırıkhan oyununun, Hatay yöresine ait bir oyunu olduğu anlaşılacakla birlikte, günümüze kadar aktaran ve tanıtan Gaziantep yöresi olmuştur. Dolayısıyla Kırıkhan oyunu, halen Gaziantep yöresi oyunu olarak bilinmektedir.

7. KAYNAKLAR

Eroğlu, T. (1995). *Halk Oyunları ve Halayların İncelenmesi*. (1.Baskı). Ankara: Kılıçaslan Matbaacılık.

Kalaycıoğlu, M. (1998). *Hatay Halk Bilimi*. (1.Baskı). Hatay: İhsan Ofset.

Say, A. (1985). *Müzik Ansiklopedisi*. (1.Baskı). Ankara: Sanem Matbaası.

Dalkaya, F. (1996). *Gaziantep Yöresi Halk Oyunları Ezgileri ve Ezgilerin Ritimsel Analizi*-Bitirme Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi.

Yıldız, B. (1990). *Türk Halk Oyunlarında Davulun Önemi*-Bitirme Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Basımevi.

İnternet:

Yazarsız Alıntılar

Semâ Nedir?- Karacaoğlan ve Mevlana. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, <http://kanton.blogcu.com/sema-nedir/2853543>

Semah Nedir?. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, <http://www.1forum.us/diger-muzik-turleri/semah-nedir-85625.html>

Nedir- Ritüel. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wordbook/letter.php?init=R>

Vecd Nedir?. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, <http://nedir.antoloji.com/vecd/>

İnsan_ ı Kâmil- İtü Sözlük. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, <http://www.itusozluk.com/goster.php/insan+%FD+kamil>

Kült- Vikipedi. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BClt>

Süt Nedir?. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, <http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/suit>

Kırıkhan, İlçenin Tarihçesi. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010, http://www.hatay.gov.tr/default_B1.aspx?content=1021

Hatay Kırıkhan İlçesi. (2010). Erişim Tarihi: 13 Nisan 2010, <http://www.rehberim.net/forum/hatay-635/836122-hatay-kirikhan-ilcesi.html>

Kırıkhan' ın Tarihçesi. (2010). Erişim Tarihi: 13 Nisan 2010, <http://www.kirikhan.net/tarihce.php>

Gaziantep İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùğü. (2010). Erişim Tarihi: 30 Eylül 2010,
<http://www.gaziantepkulturturizm>.

Gaziantep Dijital Kùtùphanesi. (2010). Erişim Tarihi: 17 Nisan 2010,
<http://www.gaziantepkaynakcasi.com/hakkimizda.php?cmd=9>

8. EKLER

EK 1: Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu (Halayı), Yelleme Bölümü

Şekil B1

Hatay yöresine gidilerek yapılan alan araştırması ile yöre uzmanı Mehmet KONUŞKAN'ın icra etmiş olduğu, 1970 yılından önce yörede oynanan Kırıkhan Oyunu (Halayı). Yelleme bölümünden kesitler verilmiştir.

EK 2: Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu (Halayı), El Vurma Bölümü

Şekil B2

El vurma bölümünden bir görüntü. El vurma için yapılan hazırlık hareketi. Mehmet KONUŞKAN- Hatay.

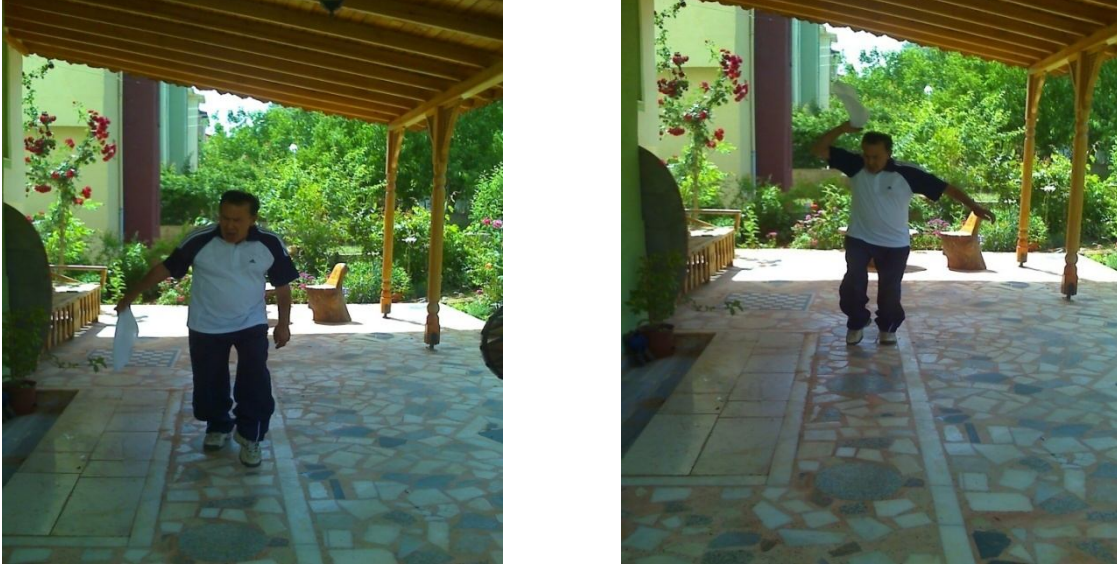
EK 3: Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu (Halayı), Orta Oyunu Bölümü

Şekil B3

Kırıkhan Oyunu (Halayı), Orta Oyunu olarak adlandırılan, icra eden kişinin serbest bir biçimde oynadığı bölümden kesitler. Mehmet KONUŞKAN- Hatay.

EK 4: Gaziantep Yöresi Düz Şirvani Oyunu, Birinci Adım Cümlesi

Şekil B4

Gaziantep yöresinde Kırıkhan oyununu 1960' lı yıllarda derleyerek Halk oyunlarına kazandıran mahalli uzman M.Yaşar ÇANLIOĞLU'nun Kırıkhan oyunuyla birleştirerek oynadığı, Düz Şirvani oyunu. Geriye doğru gidilerek yapılan Düz Şirvani oyununun birinci adım cümlesi. Yörenin tavrını mendili ile icra ederek göstermektedir.

EK 5: Gaziantep Yöresi Düz Şirvani Oyunu, İkinci Adım Cümlesi

Şekil B5

Düz Şirvani oyunu ikinci adım cümlesi ile sol vereve doğru yapılan hareket. M.Yaşar ÇANLIOĞLU-Gaziantep.

EK 6: Gaziantep Yöresi, Aşey Şirvanisi Oyunu

Şekil B6

Düz Şirvani oyunundan sonra oynanan Aşey Şirvanisi oyunu. Bu oyun bir adım cümlesinden oluşmaktadır. Sağa doğru dönülerek ve bütün oyuncuların birbirini takip ederek oynadıkları harekettir. Bu oyundan sonra bağlı bir şekilde Kırıkhan oyununa geçilir. M.Yaşar ÇANLIOĞLU-Gaziantep.

EK 7: Hatay Yöresi, El Vurma Bölümü

Şekil B7

Eller göğüs önünde (sabit) sağ el sol ele vurarak çepik çalar. Sekme hareketi ile sağ ayakla başlar ve sol ayak dize kadar çekilir. Sağ sekme, sol sekme hareketi yapılır. Müzik cümlesinin başında, tek sayılarda komut gelir. (1.3.5.7.) Ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde çift sol hareketi ile sağdan sola dönülerek adım tamamlanır.

EK 8: Gaziantep Yöresi Birinci Adım Cümlesi

Şekil B8

Oyun sağ ayakla başlar ve yürüme hareketi yapılır. Kollar göğüs önünde, eller ise çene hizasındadır. Sağ el, sol ele vurur. Vücudun üst kısmı ve eller, her adımda sağa ve sola döner. Komut gelene kadar aynı hareket tekrarlanır. Komut ezginin başında verildikten sonra, ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde sağdan sola vurgulu bir şekilde sağ ayak basılıp, sol ayak kaldırılarak dönerler (sahne önü).

EK 9: Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu Yürüyüş Bölümü

Şekil B9

Yürüyüş bölümü sol ayakla başlar. Öne doğru üç topuk vurup öne yürüyerek (sekmeden) gidilir ve üç adım yürüyerek geri gelinir. Çift sol hareketi ile adım tamamlanır. Halay başı komut verdikten sonra ezginin beşinci 2/4' lük ölçüsünde adım tamamlanır.

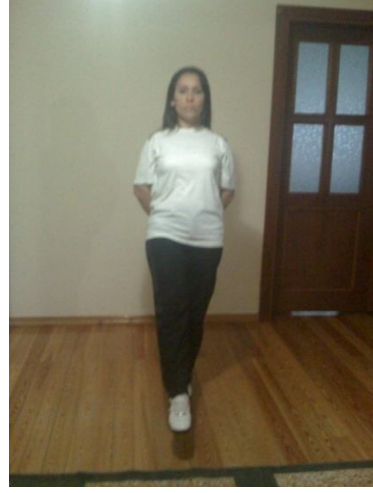
EK 10: Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu İkinci Adım Cümlesi

Şekil B10

Adım sol ayakla başlar. Sol ayakla topuk basılarak öne doğru üç yürüyüşle gidilir, tekrar üç yürüyüşle geriye gelinir ve çift çift hareketi ile adım cümlesi tamamlanır. Geriye gelinirken vücutta bir titretme vardır. Üçüncü adım cümlesine geçişte çift hoplama hareketi yerine, çift sol hareketi ile bağlantı kurulur.

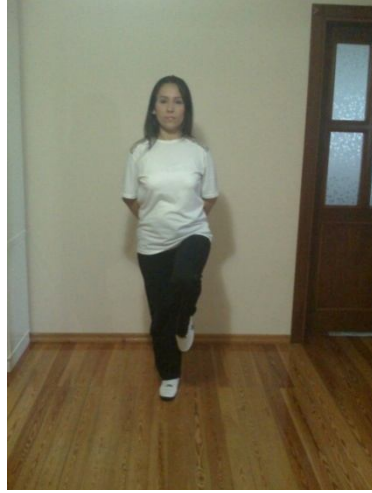
EK 11: Hatay Yöresi Topuk Vurma Bölümü

Şekil B11

Sol ayakla başlar. Öne doğru gidilerek, üç adım topuk vurulur ve sekme hareketi yapılır. Ayakları öne uzatma hareketi ile üç adım geriye gelinir. Ayaklar öne doğru uzatılırken sekme yapılır ve vücudun üst kısmı arkaya doğru yatar. İki tane çift hoplama ile hareket tamamlanır.

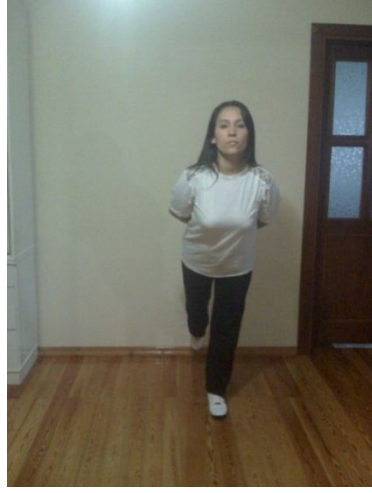
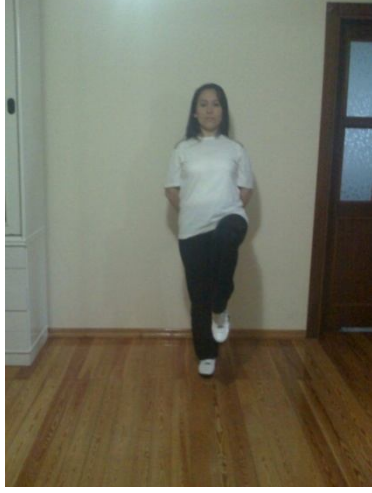
EK 12: Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Üçüncü Adım Cümlesi

Şekil B12

Sol topukla başlar ve hoplayarak üç adım öne gidilir. Geriye gelirken ayaklar öne uzatılır ve vücut geriye doğru yatar. Yörede üçüncü figür iki şekilde tamamlanır. Geriye ayak uzatılarak gelindikten sonra çift çift basılıp tamamlanırken, çift sol ayak çekilerek de tamamlanabilir.

EK 13: Hatay Yöresi Diz Çekme Bölümü

Şekil B13

Topuk vurma bölümünün adımı ve ezgisi tamamlandıktan sonra, bir sonraki ezginin başında dördüncü figür olan, diz çekme bölümü başlar. Çift sol ayak ucu vurularak sol ayak dize kadar çekilir ve ayak yere bastığı anda sağ ayak düz bir şekilde geriye atılır. Sağ ayak yerine gelirken tekrar sol ayak yukarıya çekilir. Bu figür oynanırken vücudun üst kısmı öne eğilir ve arkaya yatar. Usulün beşinci 2/4' lük ölçüsünde iki çift hareketi ile hoplayarak tamamlanır.

EK 14: Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Dördüncü Adım Cümlesi

Şekil B14

Üçüncü adım cümlesinde komut verildikten sonra usulün son 2/4' lük ölçüsünde çift sol hareketi ile ayak dize kadar çekilir, ayakucu yeri gösterir. Sol diz aşağıya inerken, sağ bacak arkaya doğru uzatılır. Figür yapılırken vücudun üst kısmı sabittir. Ezginin başında komut gelir, adım ezginin sonuna kadar yapılarak tamamlanır.

EK 15: Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Beşinci Adım Cümlesi

Şekil B15

Beşinci adım cümlesi, çift basılarak sol bacak dize kadar çekilir ve öne sol ayakla topuk vurularak başlar. Sol topuk vurulduktan sonra sağ ayakla, sol vereve iki tane topuk vurulur. Burada vücut öne doğru eğilir ve başlar sola doğru bakar, adım tamamlanır. Sağ topuğun vuruşundan sonra, çift sol hareketi ile tekrar vücutlar düzelir, adım tekrar edilir.

EK 16: Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu Bağlantı Bölümü

Şekil B16

Hatay Kırıkhan oyunu diz çekme ve son figür olan sekme bölümünün arasında bir figür yürüyüş bölümü (ikinci figür) oynanır. Figür bir kere oynanır. Bu figürün sonunda çift sol hareketi yerine iki çift hoplama yapılarak adım tamamlanır.

EK 17: Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Bağlantı Bölümü

Şekil B17

Beşinci figürden sonra oyunun beş ve altıncı figürlerinin arasında bir bağlantı figürü vardır. Bu geçiş ikinci adım cümlesinin yürüyüş kısmı (sekmeden yürüme) ile üçüncü adım cümlesinin geriye geliş kısmı olan hoplayarak ayak uzatma bölümleri birleştirilerek tamamlanır. Yörede bu geçiş her zaman bir figür tekrarlanır.

EK 18: Hatay Yöresi Kırıkhan Oyunu Sekme Bölümü

Şekil B18

Sekme bölümü ezginin başında sol topuk vurularak başlar. Üç topuk vurup sekilerek öne doğru gidilir. Geriye doğru gelinirken sekme hareketi ile sağ ayak dize kadar çekilerek aynı yere gelinir (ayak sadece yukarıya çekilir, çevirme yapılmaz). Halay başının verdiği komutla birlikte müziğin sonunda çift basılarak oyun bitirilir.

EK 19: Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Altıncı Adım Cümlesi

Şekil B19

Çift sol topuk vurulduktan sonra ayak geriye alınır ve yere basar, aynı anda sağ ayak öne uzatılır ve aşağıdan yukarıya ve tekrar sol ayağın dizine kadar çekilerek tam bir daire hareketi yapılır. Sağ ayak yere temas ederken sol ayak kaldırılır ve ayak yere basar, aynı anda tekrar sağ ayak öne uzatılır. Burada sağ ayak geriye çekilirken ayak ucu yere vurularak ayak değiştirme yapılır. Tekrar sol ayak kaldırılarak sol topuk vurulur adım tekrar edilir. Figür sağ ayağın yerine getirilerek çift basmasıyla bitirilir.

EK 20: Hatay ve Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu İkinci Adım Cümlesi

Şekil B20

Hatay ve Gaziantep yöreleri Kırıkhan oyunu ikinci adım cümlesinden kesitler. Sağ ayakla öne yürüme hareketi ve adım sonunda yapılan çift hareketinden sonraki sol bacağı dize kadar çekme figürü. İkinci adım cümlesi, her iki yörede aynı biçimde icra edilmektedir. Bu adım cümlesinin icra biçimleri karşılaştırılarak verilmiştir. Mehmet DANIŞMAN- Hatay, M.Yaşar ÇANLIOĞLU- Gaziantep.

EK 21: 1970 Yılı Öncesinde, Kırıkhan İlçesinde Oynanan Kırıkhan (Halayı) Oyunu

Şekil B21

EK 22: 1970 Yılı Sonrasında Hatay Yöresinde Oynanan Kırıkhan Oyunu

Şekil B22

EK 23: Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu

Şekil B23

EK 24: Gaziantep Yöresi Düz Şirvani ve Aşey Şirvanisi

Şekil B24

EK 25: Hatay ve Gaziantep Yöresi Kırıkhan Oyunu Adım Cümlelerinin Karşılaştırılması

Şekil B25

9. ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Gaziantep'te doğdu. İlköğrenimini Düztepe İlkokulunda, ortaokulu Ertuğrul Gazi İlköğretim okulunda tamamladı. 1998 yılında Şahinbey Şehit Şahin Lisesinde öğrenimini tamamlayarak mezun oldu.

İlk Türk halk oyunları eğitimini ilkokula başladığı yıllarda, yörenin mahalli oyuncularından Mehmet Yaşar ÇANLIOĞLU ve Fatma DALKAYA' dan aldı. Gaziantep'te birçok okul, dernek v.b kurumlarda halk oyunları çalışmalarında bulundu. Halk oyunları gösterileri, festivalleri ve yarışmalarında oynadı. 1999 ve 2001 yılları arasında Hatay' a giderek Oluşum Kültür ve Sanat Merkezinde Bale, Halk oyunları ve müzik eğitimi alarak konservatuar sınavlarına hazırlandı.

2001 yılında Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk oyunları bölümünü kazandı. Türk Halk oyunları bölümünün düzenlemiş olduğu etkinlik ve gösterilerinde dans etti. İzmir'de birçok kurumda dans eğitimi verdi. 2006 yılında Türk Halk Oyunları bölümünü dereceyle tamamladı. Aynı yıl Gaziantep'e dönerek Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda müzik öğretmenliği yaptı. 2007 yılında ise İstanbul' a gelerek burada devam etti. 2008 yılında Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anasanat Dalı, Yüksek Lisans programına katıldı.

Öğrenimine halen burada devam etmektedir.